

Vliv odměn a trestů v průběhu socializace jedince

Bc. Markéta Dobiášová, DiS.

Diplomová práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií

akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Markéta Dobiášová, DiS.**
Osobní číslo: **H138159**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Vliv odměn a trestů v průběhu socializace jedince**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na postupný historický vývoj metod užívaných ve výchově dítěte;
- na významné osobnosti zabývající se touto problematikou;
- na podstatu důležitosti aplikace výchovných metod v rámci socializace jedince.

Součástí práce bude kvantitativní výzkum zaměřený na osoby přímo působící na výchovu a sociální začlenění jedince do společnosti.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENDL, S. Jak předcházet nekázní, aneb, Kázeňské prostředky. Praha: ISV nakladatelství, 2004.

ČAPEK, R. Odměny a tresty ve školní praxi. Praha: Grada, 2008.

HOSKOVCOVÁ, S. Psychická odolnost předškolního dítěte. Praha: Grada, 2006.

MATĚJČEK, Z. Po dobrém, nebo po zlém?. Praha: Portál, 1994.

PREKOP, J. Jak být dobrým rodičem. Praha: Grada, 2001.

ŘÍČAN, P. S dětmi chytře a moudře. Praha: Portál, 2013.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Institut mezioborových studií

Datum zadání diplomové práce:

4. prosince 2015

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2016

V Brně dne 4. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 23. 3. 2016

.....
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Vliv odměn a trestů v průběhu socializace jedince

Každý člověk se adaptuje do svého kulturního prostředí prostřednictvím socializace. Součástí socializačního procesu jsou činitelé, kteří se podílejí na výchovném procesu jedince. K hlavním činitelům, působícím a ovlivňujícím utváření osobnosti, patří především rodina, média, vrstevníci a školští pedagogové.

Diplomová práce je zaměřena na aplikaci výchovných metod, uplatňovaných při adaptaci jedince do společnosti. Autorka se specializuje na výčet jednotlivých druhů kázeňských prostředků a jejich praktického využití rodiči při výchově svých potomků. Pozornost je upřena i na dopad působení odměn a trestů na prožívání a osobnost jedince.

Klíčová slova: socializace, socializační činitelé, výchovné styly, rodina, odměny, tresty, aplikace kázeňských prostředků, vychovatelé, rodiče, děti, socializační proces, sociální učení, hranice a vzory.

ABSTRACT

Impact of rewards and punishments in the socialization of the individual

Each person adapts to his cultural environment through socialization. Part of the process of socialization are officials who are involved in the educational process of the individual. The main officials acting and affecting the shaping of the personality include primarily the family, the media, peers and teachers.

The thesis is focused on the application of educational methods applied in the adaptation of the individual to society. The author specializes in enumeration of individual types of disciplinary resources and practical use of parents in the upbringing of their children. The attention is focused on the impact of the action of denying rewards and punishments on the experience and personality of the individual.

Keywords: socialization, socialization officials, educational styles, family, rewards, punishments, application of disciplinary resources, educators, parents, children, the process of socialization, social learning, borders and patterns.

PROHLÁŠENÍ

Chtěla bych poděkovat především své rodině a přátelům za jejich velkou podporu, která mi moc pomohla při tvorbě této práce.

Moje velké díky patří také panu doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za jeho pomoc při vedení mé diplomové práce.

Ještě bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří se zúčastnili mého výzkumu a byli tak laskavi, že vyplnili a následně odevzdali vypracovaný dotazník.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Bc. Markéta Dobiášová, DiS.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 SOCIALIZACE	11
1.1 SOCIALIZACE V JEDNOTLIVÝCH ETAPÁCH VÝVOJE JEDINCE.....	12
1.2 RODINA JAKO ZÁKLADNÍ SOCIALIZAČNÍ ČINITEL.....	16
1.3 VÝCHOVNÉ STYL V RODINĚ.....	18
2 ODMĚNY A TRESTY	22
2.1 ODMĚNY.....	23
2.2 TRESTY.....	30
2.3 VZÁJEMNÉ PŮSOBNÍ ODMĚN A TRESTŮ NA SOCIALIZACI JEDINCE.....	38
II PRAKTICKÁ ČÁST	46
3 ANALÝZA VÝCHOVNÝCH PROSTŘEDKŮ NA BOSKOVICKU	47
3.1 CÍL VÝZKUMU.....	47
3.2 METODA VÝZKUMU.....	47
3.3 VÝZKUMNÝ PRVEK.....	47
3.4 HYPOTÉZY.....	48
3.5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ V TERÉNU.....	48
3.6 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	61
3.7 SHRNUÍ A POTVRZENÍ ČI VYVRÁCENÍ HYPOTÉZY.....	88
ZÁVĚR	93
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	96
SEZNAM OBRÁZKŮ	99
SEZNAM TABULEK	100
SEZNAM PŘÍLOH	101

ÚVOD

Člověk se od svého narození postupně začleňuje do společnosti. Tento proces se nazývá socializace. Pomocí ní se jedinec zadaptuje do svého kulturního prostředí, osvojí si zvyky a návyky dané společností. Dále rozvine své schopnosti, dovednosti, komunikační úroveň a hlavně se naučí žít s lidmi, neboť odloučení od lidské společnosti je destruktivní pro každou lidskou bytost.

Nástroji socializačního procesu jsou příslušní socializační činitelé. Těmi je nejprve rodinné prostředí, které hraje hlavní a nejdůležitější úlohu v životě každého jedince. Jaké zázemí, výchovu a zvyky nám rodina poskytne, to si každý z nás odnáší do svého budoucího života. Pokud úloha rodiny neplní svoji roli dostačujícím způsobem, mohou z dětí vyrůstajících v těchto podmínkách vyrůst sobecké, arogantní, nedisciplinované osoby, které se mohou ve školním prostředí stát původci agrese a šikany a později být těžko zaměstnatelní lidé nebo lidé, kteří nerespektují firemní kulturu a pravidla společnosti celkově.

Rodiči k nastolení žádoucího a přijatelného chování svého potomka slouží výchovné prostředky. Takovými prostředky jsou odměny a také tresty. Zpravidla by odměny měly přicházet v situacích, kdy by dítě mělo pochopit, že vykonalo něco správně a že bude dobře, když se takto bude chovat i nadále. Naopak trest by měl být okamžitý, přiměřený a takový, aby dítě pochopilo, že nežádoucí chování není tolerováno a také aby dítě poznalo, kam sahají jeho hranice, které by měl každý rodič pro svého potomka nastavit, pokud se nechce dostat do situace, kdy bude rodič poslouchat své dítě a ono mu bude vládnout.

Hlavním cílem diplomové práce bude popsat vzájemný vztah mezi odměňováním a trestáním rodičů v rámci formování osobnosti jedince a následné uplatnění výchovných prostředků u vlastních dětí. Dalším cílem bude popsat nejčastěji užívané kázeňské prostředky a jejich funkce, společně s jednotlivými výchovnými styly rodičů. Problematika rodiny jako hlavního socializačního činitele je rovněž náplní cílů diplomové práce.

Diplomová práce je určena široké veřejnosti, především samotným rodičům, neboť obsahuje výčet jednotlivých výchovných metod k nastolení kázně. Důsledky nesprávné aplikace kázeňských prostředků jsou také součástí této práce, proto by pro čtenáře bylo zajímavé dozvědět se o jednotlivých metodách nejprve podrobné informace, než dojde k samotnému užití v praxi. Diplomová práce může posloužit jako materiál pro studium ostatních studentů, kteří by se o uvedené problematice chtěli dozvědět více.

Složení diplomové práce je rozděleno na dvě části. Teoretická část se zabývá socializací, jejími etapami a socializačními činiteli. Z jejich výčtu je nejvíce pozornosti věnováno rodině a jejím jednotlivým stylům výchovy, neboť rodina je primární činitel, který jako první formuje osobnost každého z nás. Pro nastolení žádoucího chování slouží rodičům metody výchovných prostředků, zvané odměny a tresty. Pomocí nich vytyčují svému potomkovi hranice únosnosti, kam až může dítě zajít. Vliv výchovných metod na utváření osobnosti je rovněž součástí teoretické části.

Praktická část popisuje výzkumné šetření v lokalitě Boskovicka, uplatněné na oslovené respondenty, jejichž kritériem pro podíl na výzkumu bylo, být rodičem, majícím děti. Pro výzkumné šetření byla užitá kvantitativní metoda a forma dotazníkového šetření. Dotazník zahrnoval 8 otevřených otázek, kde se zkoumaly výchovné metody aplikované na oslovených respondentech a užití těchto metod samotnými účastníky výzkumu na své děti.

Sociální pedagogika přímo souvisí se zvoleným tématem, neboť se zabývá problémy provázejícími výchovný proces a nabízí pomoc při jejich řešení. Socializace člověka se prvotně odehrává v rodinném prostředí a teprve později v kolektivu vrstevníků, školním a profesním prostředí. Dle mého názoru je nejdůležitější jaké hodnoty, prostředí a výchovu rodina dítěti poskytne, neboť důsledky výchovného působení si jedinec odnáší do pozdějšího života a celé jeho formování osobnosti je jím ovlivněno.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIALIZACE

Člověka od narození až do své smrti ovlivňuje celá řada faktorů, které ho postupně formují a přispívají k růstu jeho osobnosti. Termínem socializace označujeme schopnost člověka včlenit se do společnosti. Jedná se o celoživotní proces, neboť jedinec je vzděláván a vychováván neustále. Tím přesněji myslím, že se společnost neustále vytváří a mění. Člověk se jí přizpůsobuje, tedy se zespolečenšťuje.

*Socializace představuje zcela zásadní element jak ve vztahu k jednotlivci, tak ve vztahu ke společnosti. Pro jednotlivce znamená klíč k uspokojivým interakcím s druhými lidmi. Bez toho, že by prošel socializací, by člověk nebyl schopen na přijatelné úrovni komunikovat s druhými, vyjednávat, zapojovat se do společných činností. Pro společnost jako takovou by selhávání socializace znamenalo neschopnost reprodukovat kulturní normy a hodnoty, ohrožení řádu a nebezpečí rozpadu společnosti.*¹

Reichel píše, že podstata socializace by se dala vystihnout jednou větou, že jde o postupnou přeměnu člověka jako biologického tvora ve společenskou bytost.²

*V procesu socializace si původně biologický organismus osvojuje specificky lidské způsoby chování a jednání, informace, hodnoty a normy, jazyk a další kulturní fenomény, takže chápe sociální realitu a vstupuje tak do kulturně-sociálního kontextu společnosti. Socializací se tedy formuje sociální a kulturní bytost, která se i o samotě chová tak, jako by byla pod dohledem ostatních.*³

Nelze mluvit o socializaci a nezmínit se o výchově, která je neodmyslitelnou součástí socializačního procesu.

Jednoduše řečeno je výchova procesem záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jeho vývoji.⁴

¹ ŠEĎOVÁ, Klára. *Děti a rodiče před televizí*. Brno: Paido, 2007. s. 13. ISBN 978-80-7315-149-2.

² REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada Publishing, 2008. srov. s. 157. ISBN 978-80-247-2594-9.

³ REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 158. ISBN 978-80-247-2594-9.

⁴ IMS BRNO: *Základní pojmy a kategorie z oblasti pedagogiky*. Brno: 2003. srov. s. 56.

Socializace zahrnuje veškeré vlivy, které ovlivňují vývoj jednotlivce, tedy i vlivy nezáměrné a neřízené, výchova je potom tím výsekem ze socializačního procesu, který je intencionální a řízený ze strany vychovávajících subjektů.⁵

V literatuře se vyskytuje mnoho výkladů termínu socializace, ale myslím si, že pojem byl vysvětlen a rozebrán dostatečným způsobem, proto přecházím k dělení socializačních etap, o nichž bude pojednáno v následující podkapitole 1.1.

1.1 Socializace v jednotlivých etapách vývoje jedince

Socializace provází jedince po celý jeho život, jedná se tedy o celoživotní proces. Cesty osudu jsou tak pestré, rozmanité a velice nepředvídatelné, že se člověk neustále setkává s novými lidmi a situacemi, kterým chce porozumět.

V socializaci lze vysledovat určité etapy, podle toho, v jakém věkovém období se odehrává, co je tedy jejím hlavním obsahem a kdo v této fázi procesu působí jako rozhodující činitel, tzv. socializátor.⁶

Některé z jednotlivých etap sehraávají nezastupitelnou roli při vývoji člověka a nelze je později někdy dohnat. Mám na mysli například v raném dětství vývoj řečových dovedností nebo objem slovní zásoby.

V rozdělení socializačního procesu do jednotlivých etap se literatura odlišuje. Zásadní shoda panuje v obecném rozdělení socializace na primární a sekundární. Primární socializace je situována do nejčasnějšího období vývoje člověka, tedy do jeho prvních let života. Během této doby získává základní kulturní návyky a vytváří si svůj bezprostřední svět. Zároveň je na socializátorovi zcela závislý a utváří si k němu silné emocionální vazby. Díky tomu jsou soubory hodnot, norem a způsoby chování získané v této době obvykle zakořeněné pevně do takové míry, že jsou později jen málokdy zpochybňovány nebo přehodnocovány.⁷

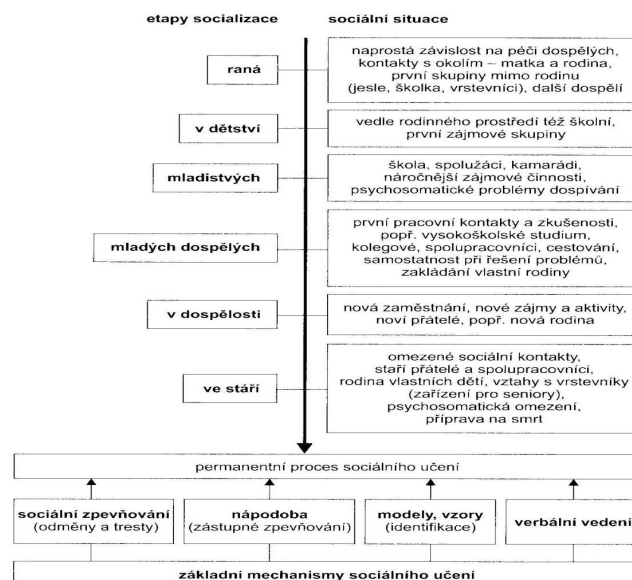
⁵ ŠEĎOVÁ, Klára. *Děti a rodiče před televizí*. Brno: Paido, 2007. s. 13. ISBN 978-80-7315-149-2.

⁶ REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 159. ISBN 978-80-247-2594-9.

⁷ REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada Publishing, 2008. srov. s. 162. ISBN 978-80-247-2594-9.

Hlavní socializační činitel u primární socializace je rodina. Přesněji řečeno nejužší rodina, tedy ta, do níž se jedinec narodí a která jej ovlivňuje od prvopočátku jeho dní. Pro správný a zdravý vývoj člověka je podstatné a velmi důležité, aby zažíval pocity sociální blízkosti, sounáležitosti, jistoty, bezpečí a stálý kontakt se známými lidmi. V dnešní společnosti může nejbližší rodinou pro lidskou bytost být i náhradní rodinná péče, jelikož se vyskytuje mnoho rodičů, kteří by rádi měli děti, ale například ze zdravotních důvodů nemohou. Proto jsou rádi, když mají možnost podstoupit adopci a zajistit dítěti výše zmíněné potřeby, nezbytné pro jeho rozvoj osobnosti.

Při sekundární socializaci se nevyskytuje už tak silný citový vztah k socializátorovi jako tomu bylo u primární socializace. Naopak při ní jedinec může zpochybňovat nebo zcela odmítnout předávané informace. Tím, že je schopen k předkládaným hodnotám a normám zaujímat kritická stanoviska, se projevuje jeho samostatnost se rozhodovat jako osobnost. Přesněji mám na mysli, že člověk vytváří svá vlastní rozhodnutí a přebírá za ně i odpovědnost. Nejedná se tedy o jedince, za kterého by druzí museli rozhodovat, a který by pouze nekriticky přejímal všechny informace, které by obdržel. Nenapadlo by ho jakkoli vzdorovat a přemýšlet nad nimi nebo brát odpovědnost do svých rukou.

Obr. 1 Schéma socializačního procesu⁸

⁸ REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 165. ISBN 978-80-247-2594-9.

Z obrázku je patrné, že pro ranou socializaci je pro jedince dominantní jeho blízké okolí, tedy rodina. Dítě přilne nejprve k matce a posléze k ostatním členům příbuzenské skupiny, zároveň poznává principy sociálních interakcí, pravidla komunikace, sociokulturní návyky a hodnoty. Později si osvojuje schopnost hrát své první sociální role a také poznává své vrstevníky, komunikuje s nimi a vstupuje do sociálních situací. Vrstevníky myslím například děti ve školce nebo na pískovišti při návštěvách dětského hřiště. Sociálními situacemi mám na mysli různé hry jako například hraní na obchod, na školu, na maminky, na návštěvu u lékaře apod.

Socializace v dětství znázorňuje, že člověk přechází z rodinného prostředí do prostředí školního. Pro dítě je v této fázi důležité navazování kontaktů se svými vrstevníky a význam rodiny pro něj slábne. Snaží se o začlenění do školního kolektivu a prohlubuje svoje sociální dovednosti jako například soutěživost nebo spolupráci. Hlavními socializátory zůstávají především vrstevníci, vychovatelky a učitelky ve školce a pedagogický personál školy. Chtěla bych zdůraznit, že rodina neztratila svoji roli a nadále zůstává socializačním činitelem, podílejí se na výchově jedince.

Při socializaci mladistvých ovlivňuje jedince nejen rodina, ale i škola, kamarádi a spolužáci. Mimo školní aktivity většinou navštěvuje člověk různé zájmové kroužky, kde zdokonaňuje svoji kreativitu, pohybové schopnosti a jiné dovednosti. Rovněž získává nové poznatky a informace, vzdělává se, prožívá první lásky i zklamání, zaujímá jistý pohled na svět a své místo v něm.

Charakteristika socializace mladého dospělého obnáší většinou ukončení středoškolského studia, počátky prvních pracovních zkušeností nebo začátek vysokoškolské dráhy. Člověk se připravuje převzít svoji pracovní roli nebo se studiem na ni připravuje. V tomto období se jedinec nachází v rozpoložení, že mnohdy rád cestuje, poznává nová místa a lidi. Podstatné pro tuto éru jeho života je, že se učí problémy již zcela samostatně řešit. Jako hlavní socializační činitelé se zde projevují nadřízení pracovníci, učitelé, spolupracovníci, přátelé ze školy nebo zaměstnání a někdy již vlastní založená rodina.

Lidská bytost v dospělosti je vystavena neustálému rozhodování se, přejímání odpovědnosti za své činy a chování, adaptaci, flexibilitě, poznávání nových lidí, navazování přátelských vztahů a často nových citových vztahů nebo i založení nové rodiny. Napomáhajícími socializátory mohou být přátelé, vlastní rodina nebo i kvalifikovaní odborníci jako například psychologové při silných zátěžových situacích.

Socializace ve stáří se soustředí především na skutečnosti, že se jedinec vyrovnává s tím, že se cítí pro své okolí jaksi nepotřebným, neboť končí éra jeho pracovních schopností a možností. Dále se člověk nevyhne jistým zdravotním onemocněním jako například omezení hybnosti, závislosti na pomoci druhých lidí, jeho zrak nebo sluch nefunguje už tak perfektně jako kdysi. Další nelehkou úlohou, se kterou se jedinec vypořádává, je například ztráta životního partnera, úplné osamocení, umístění do zařízení pro seniory, úbytek intelektu, slabší paměť, častá únava a jiné. Nicméně pokud takovýto jedinec nepropadne naprosté beznaději a rezignaci, skýtá i tohle období možnosti, jak zůstat stále sociálně aktivní a členem sociálních spolků. Může se stýkat třeba s přáteli z mládí, s bývalými spolupracovníky, blízkými přáteli apod.

Druhá část tabulky na obrázku se týká sociálního učení, proto vysvětlím nejprve tento termín a pak předložím zbytek výkladu tabulky.

Sociální učení probíhá v sociálních podmínkách, sociálních situacích a v interakci s jinými lidmi. Výsledkem je osvojení si určitých sociálních rolí, postojů, způsobů chování a jednání. Sociální učení napomáhá jedinci pozměňovat své přesvědčení a nabývat respekt před hodnotami, jež společnost, ve které žije, ctí.⁹

Mezi základní mechanismy sociálního učení patří sociální zpevnování, nápodoba, modely, vzory a verbální vedení, jak vymezuje tabulka na obr. 1.

Sociální zpevnování představuje odměny a tresty, které budou podrobněji probrány v kapitole 2, proto jen stručně uvedu, že žádoucí jednání bývá odměňováno, zatímco nevhodné chování trestáno.

U nápodoby funguje, že jedinec pomocí pozorování si utváří svůj názor na to, které chování a v jaké situaci je považováno za vhodné a tedy je i náležitě odměněno, a které je naopak sankcionováno, neboť je kvalifikováno jako špatné. Člověk se pak snaží napodobovat úspěšné jednání, aby získal též odměnu, proto se raději vyvaruje trestu.

Modely a vzory mají podobnou charakteristiku jako výše zmíněná nápodoba, ale u nich převládá jeden podstatný rozdíl. Jedinec si zde vybírá osobu, ke které má silný citový vztah, která je mu nějakým způsobem vzorem a přejímá způsoby chování tohoto člověka, aniž by se hlouběji zamýšlel nad správností a vhodností jednání takovéto osoby. Může se

⁹ IMS BRNO: Základní pojmy a kategorie z oblasti pedagogiky. Brno: 2003. srov. s. 49.

jednat například o jednoho z rodičů, pohádkovou postavu, seriálového hrdiny, filmovou hvězdu, populární zpěvačku nebo zpěváka či jinou top star.

Poslední způsob sociálního učení je uvedeno verbální vedení, kdy je chování dětí i dospělých usměrňováno prostřednictvím prezentovaných instrukcí.¹⁰

Po závěrečném shrnutí celé podkapitoly je patrné, že rodina má pro vývoj a rozvoj jedince ve zralou a samostatnou bytost nepostradatelnou funkci. O tom, jak důležitá je role rodiny pro každého z nás, vypovídá následující podkapitola 1.2, jež je jí zasvěcena.

1.2 Rodina jako základní socializační činitel

*Rodina je obecně chápána jako nejpůvodnější, nejpřirozenější a nejdůležitější lidská skupina a instituce, jako ekonomická jednotka i jako základní stavební prvek sociálních struktur.*¹¹

Členem rodiny se jedinec stává v okamžiku, kdy se narodí. Když nahlédneme do učebnic sociologie, konkrétně do sekce, kde se pojednává o dělení sociálních skupin, tak z jednotlivých charakteristik je patrné, že rodina je považována za malou, primární a neformální skupinu.

Malou proto, že je založena na soužití muže a ženy s jejich potomkem nebo potomky. V dnešní společnosti není nic neobvyklého, že se vyskytuje mnoho žen, žijících jako svobodné matky nebo je často mnoho manželství rozvráceno rozvodem. V některých rodinách žijí v domácnosti s manželi jejich rodiče nebo i prarodiče a takovéto rodiny jsou označovány jako vícegenerační.

Primárnost rodiny spočívá v tom, že je založena na vzájemném blízkém vztahu, intimitě, důvěře, empatii jejích členů a je základní sociální skupinou, kterou jedinec poznává, než vyroste a začne se postupně začleňovat do jiných sekundárních skupin.

Neformální vztahy jsou pro rodinu charakteristické, neboť se jednotliví členové mezi sebou znají navzájem, jednají spolu na přátelské úrovni, oslovují se jmény, nevykají si, jak je

¹⁰ REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada Publishing, 2008. srov. s. 172. ISBN 978-80-247-2594-9.

¹¹ REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 177. ISBN 978-80-247-2594-9.

tomu běžné při formálních vztazích. V rodině má každý člen své místo a hraje svoji sociální roli.

Rodina je instituce, která jedince provází po celý jeho život. Působí na něj komplexně ve všech etapách socializace, na které poukazuje obr. 1 v podkapitole 1.1. U některých typů je role rodiny oslabena a zastihují ji například vrstevníci, školní kolektiv, přátelé, ale přesto si zachovává svoji důležitou pozici.

V rodinném prostředí se jedinec seznamuje nejen s hodnotami a celospolečensky platnými normami, ale i s rodinnými tradicemi předávanými z generace na generaci.

Mnozí rodiče jsou velmi překvapení, jak výborně je dovedou imitovat jejich děti, když si hrají na maminku a tatínka. Děje se tak proto, že děti jsou skvělí pozorovatelé a vnímají intenzivně věci, jež na ně bezprostředně působí, i když jim kolikrát ještě ani nerozumí. Je tomu tak díky jejich výborné schopnosti nápodoby nebo i procesu identifikace.

Stavebním kamenem socializace je vztah mezi rodičem a dítětem. Narozený jedinec si nejprve vytváří první sociální interakce k matce. Tento vztah se stává základem pro ostatní sociální vztahy. Narušení pouta mezi matkou a dítětem spěje k závažným důsledkům pro vývoj jedince. Velikou váhu má především citová vazba, jakou dítě k matce zaujímá a ona k němu. Matka by měla být schopna reagovat na podněty dítěte a uspokojovat jeho potřeby.

Podle Matějčka (2007) je už od poloviny tohoto století patrné, že je vyvíjející se plod v kontaktu a součinnosti nejen s matčinými tělesnými pochody, ale i s její psychikou, z čehož vyplývá, že je dítě už během těhotenství v jistém smyslu prakticky vychovááno.¹²

Co by měli rodiče dělat, aby jejich děti šťastně vyrůstaly a nic jim nechybělo? Na tuto otázku odpovídá ve své knize Annette Kast-Zahn. Děti potřebují především lásku a uznání svých rodičů, pocit jistoty a ochrany, také vlastní zkušenost, jistotu z budoucnosti, bezpečí, čas, podporu a něhu. Dítě touží po tom, aby bylo akceptováno jako osoba, aby ho rodiče nepřehlíželi, poskytl mu čas na hraní a měli zájem o jeho aktivity a jeho samotného, aby nemělo strach z neisté budoucnosti a necítilo se v rodinném prostředí v neustálém ohrože-

¹² MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007. srov. s. 10. ISBN 978-80-7367-325-3.

ní a nepohodě, aby bylo zaopatřeno, zažívalo pocity lásky, něhy a ochrany ze strany rodičů a mělo možnost na svoji vlastní zkušenost a nebylo vystaveno jen rozhodování druhých za něj.¹³

Být správným rodičem a plnit rodičovskou roli není snadné. Je to období vyžadující si mnoho zodpovědnosti, času, plnění úkolů, řešení nelehkých situací a problémů a v neposlední řadě také plnou pozornost a soustředěnost.

V dnešní době se tatínci podílejí více na péči o své dítě, než tomu bylo v předchozích generacích. Zvyšuje se počet otců, kteří chtějí být u porodu svého potomka. Tatínci, kteří byli u zrodu svého dítěte a mohli jej hned sevřít v náručí, se ke svým potomkům chovají jinak, než tomu bylo dříve, kdy dítě spatřili až po několika dnech. V nynějším světě 21. století se tatínci nezdráhají účastnit předporodních kurzů, chodí s kočárkem na vycházky a nenechávají všechnu péči o dítě výhradně na jeho matce.¹⁴

Rodina plní několik funkcí, ale v souvislosti s tématem diplomové práce je nejpodstatnější funkce socializační, která probíhá na základě výchovy. O tom, jaké jsou styly výchovy a jaká metoda výchovného působení se jeví jako nejadekvátnější, pojednává následující podkapitola 1.3.

1.3 Výchovné styly v rodině

Výchova je neodmyslitelnou součástí každého jedince. Okamžikem narození jsme vystavení působení nejprve výchovného snažení z rodinného prostředí, později školského a nakonec pracovního. V rámci širokého obsahu tématu jsem se zaměřila na socializaci jedince probíhající v rámci rodinné lokace, kde vychovatelem jsou rodiče a vychovávaným je jejich potomek.

O podstatě vychovatelova umu rozhoduje především jeho osobnost. Vychovatel by si měl předně uvědomit, že do jeho působení na jedince jsou promítnuty veškeré jeho přednosti, nedostatky, zvláštnosti, záliby, představy o správném chování, postoje k dětem, vlastní

¹³ KAST-ZAHN, Annette. *Jak společně s dětmi zvládat výchovné krize*. Brno: Computer Press, 2007. srov. s. 13-16. ISBN 978-80-251-1557-2.

¹⁴ JUNGWIRTHOVÁ, Iva. *Pohodové rodiče-pohodové děti*. Praha: Portál, 2009. srov. s. 34. ISBN 978-80-7367-536-3.

zkušenosti a zážitky z dětství, vztah ke svým rodičům, zamilovanost a zklamání, příhody ze školního prostředí, vztah k partnerovi nebo partnerce a k ostatním lidem v jeho okolí.

Součástí osobnosti jedince jsou v případě rodičovské role důležité i okolnosti početí dítěte. Tím přesněji myslím, zda bylo dítě plánované, rodiče si je přáli a těšili se na ně. Nebo zda je dítě nechtěné, rodiče nejsou z jeho početí rádi, bojí se budoucnosti a jsou plni úzkosti z jeho narození. Jinak prožívá těhotenství svobodná matka, která zůstala na vše sama, jinak žena, která má podporu svého manžela či přítele a jinak rodička, která musela podstoupit mnohá vyšetření, aby mohla mít vytoužené dítě.

Autorita by měla být přirozenou součástí osobnosti vychovatele a měla by být uznávána a přijímána. Děti mají talent rozpoznat, jestli je rodič pevnou osobností či nikoliv. Proto dochází k situacím, kdy při umravňování dětí stačí, aby se rodič na svého potomka podíval, a ten ho uposlechne bez řečí. Na jiné dítě se může zvyšovat hlas, a přesto se zjednání kázně mine účinkem.

Podle Říčana (2013) jsou nejlepšími vychovateli ti, kteří jednají většinou spontánně, živelně a spíš citem a nestrachují se stále, že udělali chybu.¹⁵ Myslím si, že má pravdu. Pro dítě je jistě lepší, když jsou jeho rodiče rozhodné osobnosti, kteří se k výchově staví zodpovědně a netrpí pocity strachu a úzkosti, že nevykonali něco přesně podle výchovné příručky nebo knihy.

V literatuře existuje několik vymezení výchovných stylů, většinou jsou obdobné a liší se názvem. Z dostupných knih uvedu některé druhy a jednotlivé charakteristiky.

Novák (2013) vymezuje **autoritativní výchovu** zahrnující příkazy, zákazy, potlačení spontaneity dítěte, přísnou kontrolou bez sebemenší diskuze; **laxní výchovu** spojenou s nezájmem až lhostejností rodičů a jasnou preferencí především jejich osobních zájmů; **ochraňující výchovu** spočívající v nadměrné ochraně dítěte, bránění jeho psychickému a fyzickému otužování, přílišné vazbě na vychovatele, který jedinci neustále umetá cestu životem; **volnou výchovu**, charakterizovanou naprostou, dlouholetou shovívavostí vůči dítěti a

¹⁵ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře*. Praha: Portál, 2013. srov. s. 9. ISBN 978-80-262-0343-8.

schválení skoro všech jeho aktivit a *perfekcionistickou výchovu*, kde je kladen tlak na bezchybné chování potomka.¹⁶

Vaničková (2004) rozlišuje mezi dvěma druhy výchovy *autoritativní* a *antiautoritativní*. Výhodu autoritativní výchovy spatřuje v upevnění disciplíny, poslušnosti, ale nevýhodou je přísnost, nedostatek emocionality a použití tělesného trestu. Zato u antiautoritativní výchovy převažuje důraz na emoce, základem je důvěra, uznání a pochopení, odklon od tělesných trestů, ale projevuje se nedostatek kontroly a ztráta vymezených hranic pro dítě.¹⁷

Kopřiva a kol. (2006) zmiňuje autoritativní styl, anarchii a demokratický styl. *Autoritativní styl* vymezuje jako celý soubor pravidel, zákazů, příkazů a povinností, která jsou určována těmi, co mají moc a poslouchat musí naopak ti, kteří ji nemají. *Anarchii* charakterizuje jako vše dovolující styl, kde jsou nejasná nebo neexistující pravidla a normy. Není jasné, kdo je určuje, protože vznikají nahodile a nejsou závazné. *Demokratický styl* obsahuje smysluplné normy a pravidla odrážející skutečné společenské potřeby a respektující základní lidské potřeby. Základních pravidel není mnoho a na jejich utváření se může podílet celé společenství a platí pro všechny.¹⁸

Šedřová (2007) popisuje čtyři typy rodičovského stylu. *Autoritativní styl* charakterizuje vyjádření citové podpory, ale zároveň důraz na kontrolu, kde rodiče stanoví jasné a zdůvodněné normy. Pro *autoritářský styl* je typické kladení důrazu na kontrolu za absence vřelého emočního vztahu, kdy rodiče požadují dodržování standardů a norem bez jakéhokoli vysvětlení. *Permisivní styl* je založen na vyjádření podpory dítěte, ale slabý ve vedení výchovného stylu. Rodiče nestanovují pevná pravidla dětského chování a jsou tolerantní k nedodržování norem. *Styl odmítající-zanedbávající* zahrnuje rodinu, kde je nedostatek emočních vztahů a kontroly. Rodiče na své děti nemají čas, nevěnují se jim, nezajímají se o jejich aktivity, a proto nekladou na své potomky mnoho požadavků.¹⁹

Jungwirthová (2009) rozlišuje autoritativní, slabou, liberální, nedůslednou a důslednou výchovu. U *autoritativní výchovy* zastává názor, že děti docela dobře zvládnou poměrně

¹⁶ NOVÁK, Tomáš. *Jak vychovat sebevědomé dítě*. Praha: Grada Publishing, 2013. srov. s. 46-47. ISBN 978-80-247-4522-0.

¹⁷ VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí*. Praha: Grada Publishing, 2004. srov. s. 33. ISBN 80-247-0814-0.

¹⁸ KOPŘIVA, Pavel a kol. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2006. srov. s. 259-260. ISBN 80-901873-7-4.

¹⁹ ŠEĐOVÁ, Klára. *Děti a rodiče před televizí*. Brno: Paido, 2007. srov. s. 22. ISBN 978-80-7315-149-2.

přísnou výchovu za předpokladu, že jsou milovány a neslouží svému rodiči jen jako terč pro jeho nálady a touhu vládnout. Je-li v rodině více potomků, naučí se díky tomuto stylu spolupráci a spojenectví proti autoritě, což jim přinese pocit moci a sílu skupiny. Na druhou stranu je způsob uvedené výchovy může ovlivnit v tom, že se stanou nezodpovědnými nebo v případě nepozornosti či zhroucení autority si budou dělat, co chtějí. **Slabá výchova** se vyznačuje faktem, že rodiče poslouchají své dítě, neodvažují se vykonat něco proti jeho vůli. Dítě vychovávané tímto způsobem je zvyklé používat metody vydírání, manipulace, vzbuzování soucitu k prosazení svých cílů. Slabá výchova dítěti neprospívá, neboť nevede k rozvoji jeho individuality a nezávislosti. **Liberální výchova** je charakteristická tím, že rodina ví, co a proč dělá. Rodiče jsou schopní prosadit své požadavky a stanovit mantinely chování, přesto dávají svým dětem více svobody, než je běžné ve společnosti. Jedinci odrostlí na tomto modelu výchovy jsou schopni vyrůst ve zdatné osobnosti, schopné se prosadit a přemýšlet o věcech okolo sebe. Rodiče vedou své potomky ke slušnému chování, umění poprosit, poděkovat, rozdělit se o hračku, odmlouvání se moc nepodporuje a nadávky rodičům vůbec ne. Přesto je důraz na poslušnost odlišný od běžného výchovného stylu. **Nedůsledná výchova** představuje situaci, kdy si dítě nic nedělá z pokynů svého rodiče, a přesto ví, že veškeré vyhrožování je plané a rodič je nesplní a naopak všechno za něj udělá. Rodiče, uplatňující tento styl, si raději stěžují na své neposlušné dítě, než by si přiznali, že jsou nedůslednými rodiči. Dítě nemá důvod poslouchat, protože ví, že to od něj není vlastně ani očekáváno. **Důsledná výchova** bývá považována za tu nejideálnější metodu. Přesto musí rodiče při uplatňování tohoto modelu výchovného působení myslet na to, aby jejich požadavky odpovídaly i rozumovým schopnostem dítěte a ono mohlo rozpoznat, co se po něm přesně chce.²⁰

Závěrem chci zdůraznit, že pro primární socializaci jedince je rodina nezbytnou součástí. Prvním socializačním činitelem působícím na dítě jsou jeho rodiče. Ti plní svoji rodičovskou roli, vychovávají své potomky a volí si příslušný druh výchovy. Ale co by to bylo za vychovatele bez patřičných prostředků ke zvládnutí svého potomka? Následující kapitola je zasvěcena výchovným metodám a jednotlivým kázeňským prostředkům.

²⁰ JUNGWIRTHOVÁ, Iva. *Pohodové rodiče-pohodové děti*. Praha: Portál, 2009. srov. s. 87-92. ISBN 978-80-7367-536-3.

2 ODMĚNY A TRESTY

Stejně jako se rozvíjí vztah dětí k rodičům, vyvíjí se postupně i výchovný proces. V rámci této dynamiky potomek postupně dospívá a rodič naopak stárne. Proto je úsilím rodiče neustále objevovat, rozvíjet a zlepšovat své výchovné praktiky, aby byly účinné i pro takto dospívajícího jedince.

V prvé řadě si musí každý rodič uvědomit, že on je ten, kdo vystupuje v roli vychovatele a záleží především na něm, co si do života jeho potomek odnese. Osobnost rodiče vypovídá o mnohém, proto by měl myslet hlavně na to, že by pro své dítě měl být sebevědomým vychovatelem, který má před potomkem jistou autoritu. Není vhodné a ani správné, aby dítě vychovávalo rodiče. Každý zodpovědný rodič by měl vymezit jisté hranice, aby dítě vědělo, co smí a co je proti pravidlům.

K vymezení mantinelů a upevnění kázeňské morálky používá vychovatel jisté metody, zvané odměny a tresty. Myslím si, že každé dítě by si mělo být vědomo, co si smí ve společnosti dovolit a co ne. Místem, kde by mu měla být poskytnuta láska a hlavně řádná výchova, je rodina.

Pro vychovatele je důležité si uvědomit, že má v rukou výchovné prostředky. Každá praktika má svůj specifický význam a podobu. Podle mě by měl rodič nejen znát kázeňské prostředky, ale především mít představu o ceně a dopadu těchto metod na své dítě.

Je jasné, že každý rodič vkládá do svého potomka své naděje, představy, ideály a očekávání. Později se jejich očekávání naplní nebo ne. Vychovatelé se v záporném případě cítí zklamáni a projeví se to ve vztahu k jejich potomkovi. Dítě ke svým rodičům zaujímá rovněž jistý postoj a svým chováním probouzí v rodičích sklon k určitému jednání.

Správný rodič by měl mít na zřeteli, že je nejprve podstatné porozumět povaze člověka. Pak není těžké pochopit výchovné prostředky a zvolit nejvhodnější variantu, platící na zkoumanou bytost.

Odměny a tresty byly, jsou a budou nedílnou součástí každé společnosti. Rozdílná je pouze doba, ve které jedinec žije. Nemění se to, že výchova a rodinné prostředí jsou ústředním faktorem, majícím vliv na jedince. Klíčovou osobou, sehrávající v uplatňování výchovných praktik hlavní roli, je rodič v úloze vychovatele.

Z pohledu pedagogiky budou v používání výchovných metod vždycky rozdíly, neboť jinak vnímal výchovu Komenský, Rousseau, Pestalozzi a odlišně Herbart. Z pohledu psycholo-

gie rozdílly nejsou a právě díky jejím poznatkům můžeme porozumět člověku, pochopit ho v jistých situacích a poskytnout mu pomoc.

Jak už jsem naznačila výše, společenská doba hraje také svoji roli. Odlišně na udělování odměn a trestů pohlíželi ve starověku, středověku a novověku. S mnohými praktikami by dnešní moderní doba nesouhlasila, neboť je kladen důraz především na svobodnou vůli, demokratický přístup a ochranu práv, zajištěnou zákony.

Vychovateli by měl být znám rozdíl mezi výchovou a počátky týraní dítěte. Nalezení příslušné hranice není snadné, ale také to není nemožné. Zastávám názor, že vymezení mantinelů dítěti je nezbytné, protože pokud nejsou jasné a pevné, vytrácí se z rodinného prostředí pocit bezpečí, klidu a pohody. Nemyslím to tak, aby se na vytváření hranic podíleli jen rodiče, ale aby se svými dětmi komunikovali a společně se pokusili dohodnout na přijatelných mezích a situacích pro všechny.

Problematika praktikování výchovných prostředků je v literatuře velice pestrá, proto jsem se rozhodla ji rozdělit a v následující podkapitole se budu věnovat nejprve tomu příjemnějšímu, tedy udělování odměn.

2.1 Odměny

Výchova neznamena jen jednostranný vztah, kde jeden radí a vychovává a druhý poslouchá a je vychováván. Naopak jde o oboustranný vztah, kdy je dítě převážně vychováváno, ale svým kladným či záporným chováním, podněty, situacemi a postavením v nich vychovává dospělého. Například u novopečené maminky, když proces kojení probíhá bezproblémově, je matka spokojená. V opačném případě se trápí a své starosti a neklid přenáší na dítě. Rodiče rozhodují a volí si cestu, kterou se bude ubírat v budoucnu výchova jejich dítěte.

Co je to vlastně odměna? Nejjednodušší odpovědí je, že je to něco, co dítě jako odměnu přijímá. Zde se dostávám k problematice pojetí odměny. Podle mého názoru, nejsou zrovna četné materiální dárky vhodným výchovným prostředkem. Neříkám, že by dítě nemělo

dostávat žádné takovéto ohodnocení, ale jen v přiměřené a uvážené míře. Z toho vyplývá, že je to opět rodič, kdo musí rozhodnout, co je vyhovující a adekvátní forma odměny.

Matějček (1993) popisuje odměnu jako onen příjemný, povznášející pocit uspokojení, který bychom si rádi co nejdéle podrželi a který bychom si rádi znovu zopakovali.²¹

Od kojeneckého věku je dítě vedeno k učení konat věci, přinášející největší zisk nebo ohlas okolí. Při výkonu něčeho významného si dítě uvědomí, že když zesílí intenzitu, tak pocítí zase příjemný prožitek a bude chváleno, proto to začne opakovat častěji.

Pokud dítě pocítuje strach, nezvládne tolik práce a nenaučí se dobře. Účinnější je hřejivé uspokojení a radost nejbližších.

Rodiče by si měli uvědomit, že pomocí trestu lze nevhodné chování zastavit, ale až pomocí odměny dosáhnou kýženého výsledku. Ve výchově je špatné, pokud jen trestáme a neodměňujeme. Sice se zalepí trhlina, ale vzniknou další a další. Proto je vhodnější pomocí odměny dítěti umožnit pochopení, co je správné a co ne, a tak i trest získá ten správný účinek.

Podstatou charakteristiky odměny se stává nerovnocenný vztah dvou lidí, kdy jeden o něco usiluje a zároveň má možnost poskytnout za to druhému odměnu.²²

Podle mého názoru by odměny měly být přiměřené a odpovídat věku dítěte. Dále by rodiče měli případné dárky nakupovat s rozvahou. Podstatná je i srozumitelnost při ocenění, protože si myslím, že je důležité, aby dítě vědělo za co přesně je pochváleno. A také by se vychovatelé měli vyvarovat stereotypu a volit pestré formy ohodnocení.

Ze širokého výčtu odměn, uvedených v nastudované literatuře, jsem se pro lepší přehlednost rozhodla vyjmenovat stručně a jednoduše jejich přehled.

Z pohledu hodnoty se dá na odměny pohlížet jako na *materiální* a *nemateriální*. Do materiální formy zahrnuji finanční částky, hračky, hmotné dárky a věci. Jako nemateriální bych charakterizovala například ústní pochvalu, pohlazení, úsměv, láskyplné objetí, klasifikační známku nebo přátelské poplácání po rameni symbolizující uznání.

²¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Praha: Portál, 1993. s. 26. ISBN 80-85282-78-X.

²² KOPŘIVA, Pavel a kol. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2006. srov. s. 157. ISBN 80-901873-7-4.

Dle Matějčka (1993) lze jako odměnu poskytnout něco milého. Nejprve je potřeba, aby dítě cítilo potřebu to mít, aby z toho mělo náležitou radost a odměna splnila svůj účinek. Přiměřená a promyšlená práce, udělená za účelem kladného pocitu jedince, zůstává o to hezčí, pokud je naplněna i příjemnými prožitky například za účasti rodičů. Ocenění prostřednictvím pochvaly je nejúčinnějším prostředkem, jak dosáhnout toho, aby dítě cítilo, že vykonalo něco správně. Chválu dítě vnímá už od půl roku a postupně se tato schopnost zintenzivňuje a vyvíjí. Sliby jsou dalším nástrojem odměn, ale nesmí být plané, neuskutečnitelné a vzdálené do budoucnosti, protože pak ztrácí výchovný efekt.²³

Koncem prvního roku dítě pochopí, co je pochvala a ta pochvala nám už zůstane jako důležitá odměna na celý život, tím významnější a tedy účinnější, čím významnější nebo bližší je pro nás chválicí osoba, čím víc nám na ní záleží, uvádí Říčan (2013).²⁴

Říčan (2013) dále rozlišuje pro jednotlivá vývojová období jedince typické formy odměny:

- **Novorozenec** – pro něj jsou nejčastější odměnou úsměv jeho matky, laskavý hlas a něžné objetí například za dumlání dudlíku nebo později za „paci paci“ či za gestikulaci, jak jsme velcí.
- **Batole** – ocení sladkosti a jiné pochoutky, různé zakoupené předměty, ale i vlastnoručně vyrobené. Matějček (2007) tuhle skutečnost dokládá tvrzením, že pro děti je milejší a vzácnější hračka, kterou jsme pro ně my sami vymysleli či vyrobili nebo kterou si pod naším vedením udělaly ony samy.²⁵
- **Školní věk** – peněžní odměny moc nedoporučuje a také přehnanou štedrost vychovatelů. Dítě pak netouží, nesní, nepřeje si, ztrácí motivaci se snažit a získává jistý pocit nadřazenosti. Spíše doporučuje jako velice účinnou metodu a odměnu pro dítě, když může něco dělat s rodiči například atraktivní výlet nebo užitečnou práci.

Zároveň k tématu dodává, že by odměna měla být brána tak, aby plnila svůj účel a měla by následovat vždy, co nejdříve. Shledává, že umět správně pochválit není snadné, protože musíme nejdříve vědět, jak na to. Radí více chválit, než kritizovat v poměru 7:1. Pochvala by měla být ušitá na míru, neměla by směřovat do prázdna nebo jen tak, abychom za kaž-

²³ MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Praha: Portál, 1993. srov. s. 26. ISBN 80-85282-78-X.

²⁴ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytré a moudře*. Praha: Portál, 2013. s. 26. ISBN 978-80-262-0343-8.

²⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007. srov. s. 108. ISBN 978-80-7367-325-3.

dou cenu pochválili. Pak by se také měli rodiče vyvarovat stereotypní pochvale a směřovat ji pouze konkrétně a k věci, dále ocenit alespoň snahu. Forma pochvaly by měla být udělena vždy podle situace a individuality dítěte například na veřejnosti, na rodinné oslavě apod. Rodič by se měl snažit chválit dítě tak, aby později bylo schopno se pochválit samo nebo i druhé lidi.²⁶

Dítě stále znovu chválit za to, jak už to pěkně umí a jak se hezky chovalo. Je to mnohem smysluplnější, než dítě hanit, když provedlo něco špatného, protože neustálým utvrzováním zesílí jeho sebevědomí, radí Prekop (2001).²⁷

Pomocí odměn se zvyšuje frekvence chování, které k ní vede. Když chování není posilováno, jeho četnost logicky klesá. Proto si myslím, že pochvala má silnější účinek než kárání.

Odměna se velice často uděluje za prospěch ve škole. Pomocí pozitivního hodnocení učitel žáka chválí za chování, výkon, provedené řešení a znalosti. V případě školní známky se nemusí jednat výhradně o jedničku, aby mohl školák získat kladné ocenění od svých rodičů. A učitel, který známku uděluje, by měl ve svém hodnocení přihlédnout i k šikovnosti, pracovitosti a snaživosti žáka. Zároveň by ho měl upozornit na jeho nedostatky, rezervy a sdělit mu možnosti zlepšení. Myslím si, že pokud je studentovi předloženo, že má kantor důvěru v jeho schopnosti, tak přijme kritiku snáze a bude se snažit zdokonalit svoje dosavadní neúspěchy.

Z vlastní zkušenosti vím, že není správné, když je vychovatel navyklý chválit za vše. V případě školního prostředí takové nadměrné chválení vyvolává nelibost vrstevníků, často závist, vyjmutí z kolektivu a pro takového žáka není učitelovo hodnocení odměnou, ale spíš trestem.

Helms (1996) zastává názor, že by se rodiče měli v případě dobré známky s dítětem radovat. Zároveň není vhodné, aby sami sebe chválili, jací jsou skvělí rodiče nebo snížili žákovu sebevědomí tím, že známce nepřiloží náležitý význam a budou ji považovat za bezvýznamnou, dokud jich nepřinese student více nebo je nebude mít ze všech předmětů. Správným přístupem je pochválit dítě, nabídnout mu malou odměnu, ale chválit bez podmínek,

²⁶ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře*. Praha: Portál, 2013. srov. s. 26-30. ISBN 978-80-262-0343-8.

²⁷ PREKOP, Jirina. *Jak být dobrým rodičem*. Praha: Grada Publishing, 2001. s. 56-57. ISBN 80-247-9063-7.

omezení nebo nových požadavků. Autor radí nepoužívat odměny za známky jako motivaci k lepším výsledkům, ale odměnit jen pokroky dítěte bez ohledu na známku.²⁸

Kopřiva a kol. (2006) oproti výše uvedenému zase namítá, že odměna snižuje skutečný původní zájem, potlačuje tvořivost a chuť zkoumat věci do hloubky a zvyšováním intenzity se stane dítě akorát závislé na odměnách a neudělá nic bez otázky: „Co za to?“ Doporučuje odměny nahradit smysluplností, vysvětlit smysl požadované činnosti nebo chování a dát dítěti prostor pro spoluúčast na rozhodování. Dětem je pak odměnou to, že vidí, k čemu byla jejich aktivita dobrá. Za známky by neměly být odměny, ale až na konci roku jít například na oběd nebo do kina, protože být s dítětem mu dává pocit soudržnosti rodiny, že rodičům na něm záleží. Dar lze věnovat, ale pouze jako projev přátelství, zájmu či lásky nebo jako výraz uznání, ale nikoliv jako odměnu.²⁹

Pekařová (2006) zastává názor, že dárkem bychom měli udělat druhému velkou radost. Nejsou to jen peníze, ale kus citu, který věnováním daru předáváme. Musíme dárek vybírat s uvážeností a rozvahou. Sice udělat dítěti radost, ale za každou cenu to není dobré. Dítě si vytouženou hračku chrání, bojí se o ni a neničí ji.³⁰

Jungwirthová (2013) dokládá, že pokud je dítě zvyklé spolupracovat na základě odměny, tak bez vyhlídky na ni, přestane fungovat. Pokud chce rodič udržet u tohoto jedince motivaci, je nucen intenzitu odměny neustále zvyšovat, až nebude kam. Autorka radí vyvarovat se odměňování podle své momentální nálady či rozpoložení, slíbenou odměnu za žádoucí chování dodržet, neslibovat nesplnitelnou odměnu nebo ji pak přeměnit v trest.³¹

Zaujal mě nápad autorky Kast-Zahn (2007), jak navrhuje pojmut plán odměn a zároveň docílit toho, aby se dítě chovalo přijatelným způsobem, protože i nepříjemné povinnosti se tak stanou zajímavé a motivující. Doporučuje sepsat rozvrh týdenních povinností dítěte, přiměřené jeho věku a tento seznam umístit na viditelné místo například na lednici. Pokud dítě neumí ještě číst, tak je vhodné vypomoci si symboly obrázků. Za každý splněný úkol

²⁸ HELMS, Wilfried. *Lépe motivovat- méně se rozčilovat*. Praha: Portál, 1996. srov. s. 70-71. ISBN 80-7178-087-1.

²⁹ KOPŘIVA, Pavel a kol. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2006. srov. s. 164. ISBN 80-901873-7-4.

³⁰ PEKAŘOVÁ, Lidmila. *Jak žít a nezbláznit se*. Olomouc: Poznání, 2006. srov. s. 47-49. ISBN 80-86606-49-X.

³¹ JUNGWIRTHOVÁ, Iva. *Mezi školkou a pubertou*. Praha: Portál, 2013. srov. s. 24-25. ISBN 978-80-262-0473-2.

získá dítě hvězdičku a za tři hvězdičky kuličku. Stanovíme společně s dítětem, co bude za konkrétní počet kuliček a sepíšeme dohodu na papír. Dítě pak bude vědět, že například za tři kuličky mu bude umožněno dívat se o půl hodiny déle na televizi nebo za třicet si bude moci vybrat nějakou hračku.³²

Pro lepší přehlednost jsem použila tabulku, ve které Vaníčková (2004, s. 60) srozumitelně představuje nejčastěji používané formy odměňování dětí jejich rodiči a vyjádření procentuálního zastoupení.

Rodičem nejčastěji používaná forma odměny	
pochvala	83,9 %
dárky	43,8 %
peníze	24,3 %
společný program rodiny	20,7 %
splnění přání dítěte	19,8 %
sledování televize	19,1%
jiné	6,5%

Obr. 2 Nejpoužívanější formy odměn

Člověk se postupně vyvíjí a jeho socializace probíhá vlastně po celý jeho život. Proto i odměny jsou nedílnou součástí tohoto procesu. V dětství udělují odměny většinou rodiče, prarodiče. Ve chvíli, kdy dítě nastoupí povinnou školní docházku a později se vydá na studijní středoškolskou dráhu, jsou jeho primárními udělovateli odměn především kantoři.

Být hodným, váženým, oblíbeným a hlavně objektivním zůstává přáním jistě každého učitele. Jenže ne všem se povede dosáhnout takového cíle. Důležitá je osobnost samotného vychovatele, jeho vztah ke školákům, vhodný vyučovací styl a autorita. Osobně jsem zažila, jak obtížně se vyučuje ve třídě, kde učitel nevzbuzuje v žácích žádný respekt. Mohl být sebevíc hodný, přesto to nepomohlo. Poznala jsem přísné kantory, kteří nevzbuzovali moc sympatií, zato mnoho naučili. Proto velmi obdivuji dnešní školské vychovatele, neboť musejí mít pevné nervy, objektivní hodnotící stupnici a vzdělávat současnou generaci dětí.

³² KAST-ZAHN, Annette. *Jak společně s dětmi zvládat výchovné krize*. Brno: Computer Press, 2007. srov. s. 68. ISBN 978-80-251-1557-2.

Podle Bendla (2004) by každý kantor před užitím pochvaly měl zvážit, zda je oprávněná a úměrná výkonu žáka. Také četnost chvály by neměla být přehnaná. Důvodem pro udělení odměny může být snaha pěstovat žákovu ctižádost, dát mu zažít radost z jeho úspěchu, podpořit studenta v překonávání překážek, zlepšit vztah dětí ke škole a k učivu, naučit je vážit si své práce a svých schopností. Odměny mohou být udělovány mezi čtyřma očima, před třídou, před celou školou a nemusí ji udělovat pouze vyučující kantor, ale třeba i jiný žák, ředitel školy, sociální skupina. Zároveň se rozlišuje mezi přirozenými a umělými odměnami. Mezi ty přirozené se řadí nesení důsledků vlastního jednání za vykonání správného jednání. Přirozené odměny neudělují druzí, zato ty umělé jsou zprostředkovány vychovatelem. Jedná se například o pochvalu nebo vyznamenání. Někdo vnímá jako odměnu dobrou známku, jiný otisk razítka do sešitu, červený puntík, knihu s věnováním od učitele, bonbón. Další se cítí odměněn pochvalou, učitelovým úsměvem nebo projevem sympatií. Velmi ceněnou odměnou je výsada pomoci kantorovi s něčím, jako například odnesením věcí do kabinetu.³³

Po úspěšném ukončení studentských let si člověk obvykle hledá práci a snaží se uplatnit své znalosti a schopnosti. I v zaměstnání probíhá dále proces odměňování. Nezbytnou součástí personální činnosti podniku je totiž odměňování zaměstnanců. Nemám na mysli vyplácení mezd, to by mělo být pravidelnou samozřejmostí za každý odpracovaný měsíc. Myslím spravedlivé, přiměřené odměňování, zajišťující motivaci, stabilitu a spokojenost zaměstnanců firmy.

Obvykle se považuje za odměnu mzda, plat nebo jiné formy peněžní odměny, poskytované pracovníkovi jako kompenzace za vykonávanou práci. Moderní personalistika zahrnuje do forem odměňování také zaměstnanecké výhody, povýšení, vzdělávání pracovníka, formální uznání v podobě pochvaly, pověřování významnými pracovními úkoly nebo vedením lidí, pozvání na slavnostní oběd nebo večeři, vytváření příznivějších pracovních podmínek v rámci prestižního charakteru jako například přidělení samostatné kanceláře, počítače, přímého telefonního čísla a jiné.³⁴

³³ BENDL, Stanislav. *Jak předcházet nekázni aneb kázeňské prostředky*. Praha: ISV nakladatelství, 2004. srov. s. 129-142. ISBN 80-86642-14-3.

³⁴ KOUBEK, Josef. *Personální práce v malých podnicích*. Praha: Grada Publishing, 2003. srov. s. 156-157. ISBN 80-247-0602-4.

Závěrem mohu říci, že systém hodnocení a odměňování člověka provází po celé jeho působení na tomto světě. Týká se nejenom jeho raných dětských let, ale provází ho postupně během studijní dráhy školáka, až k dospělému pracujícím zaměstnanci ve firmě. Součástí výchovného působení není jenom poskytovat odměny a kladné hodnocení, ale udělovat i kázeňské tresty, o kterých bude pojednávat následující podkapitola 2.2.

2.2 Tresty

Sebelepší dítě v rámci správného výchovného procesu potřebuje usměrnit a ukázat co dělat smí a co naopak ne. K tomu účelu slouží vychovateli dva nástroje – odměny a tresty. Odměny uděluje za jednání, které schvaluje a tresty za takové chování, jež odsuzuje a považuje za prohřešek. Trestem by tedy mělo být něco, co dítě jako trest vnímá, zároveň i pociťuje a prožívá. Jedná se většinou o nelibý, zneklidňující a ponižující pocit.

Matějček (1993) *charakterizuje trest jako onen nepříjemný, tísnivý, zahanbující, ponižující pocit, kterého bychom se chtěli co nejdříve zbavit a kterému bychom se chtěli rozhodně pro příště vyhnout.*³⁵

Říčan (2013) *zastává názor, že trest je až ten poslední nouzový výchovný prostředek, neboť zbytečným a nevhodným trestáním vznikají obrovské, někdy až těžko napravitelné škody ve výchově.*³⁶

Když se poohlédneme do minulosti, tak z období patriarchální společnosti se dochovaly tresty a historické prameny znázorňují otce v roli trestatele. V pravěku a starověku se projevuje minimum emocionality vůči dítěti. V Řecku v archaickém období je vše pod vlivem náboženských obřadů, ale dominující je matka, protože na ní závisela výchova dětí a péče o domácnost. V Římě se zase tradovalo, že otec může vůči dítěti cokoliv. Z filozofů bádajících nad otázkou výchovy, odměn a trestů se Platon vyjádřil, že cílem ve společnosti je spravedlnost a té chtěl dosáhnout i ve výchově, což podrobněji formuloval ve svém díle Ústava. V minulosti byla rodina jediným výchovným činitelem, teprve až později se připojila církev, světské instituce a stát. Ve středověku byli nositelem vzdělanosti kněží. Ve 13. století vznikají první univerzity. V 15. století pod vlivem humanismu a renesance se klade

³⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Praha: Portál, 1993. s. 26. ISBN 80-85282-78-X.

³⁶ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytré a moudře*. Praha: Portál, 2013. s. 30. ISBN 978-80-262-0343-8.

důraz na dítě, především na jeho dětství. Rodiče orientují svoji pozornost na děti a jejich vztah k nim. V 18. století začíná být školství více světské a to vede k zakládání obecných škol. Roku 1763 zřizuje Marie Terezie povinnou školní docházku. V 19. století se rozvíjí citovost v rodinné oblasti a 20. století označila americká sociální pracovnice Florence Kelly za „století dítěte“.³⁷

Jan Amos Komenský v díle Didaktika Magna představil ucelený systém školské soustavy, zdůraznil rozdíly mezi dětmi, kladl důraz na přirozenost, tedy na výchovu bez násilných metod. Nezavrhl tresty úplně, ale apeloval především na znalost a trestání jen v případě nemravného chování.³⁸

*O samotném trestu Komenský říká, že každý trest veden hněvem, prchlivostí a nenávisť je chybou, a naopak trestat se má s upřímností tak, aby trestaný pocítil, že trest je míněn v jeho dobru. Stejně tak varuje před častým používáním přísných trestů včetně tělesných.*³⁹

Jean Jacques Rousseau absolutně a zásadně zavrhoval jakýkoliv trest. Kladl důraz na rozvoj smyslů a smyslového vnímání. Dříve byla rákoska naprosto běžná věc nejen ve škole, ale i doma. Podoba bití probíhala v minulosti formou mrskání, bičování, ranami holí, vystavováním na pranýř, vězněním v okovech apod.⁴⁰

Stejně jako odměny i tresty lze klasifikovat do několika skupin:

- **Tělesné tresty** jsou druhem výchovných prostředků, které jsou tělem vnímatelné a jedná se o tělesné příjemnosti a nepříjemnosti jako například zmrzlina, dort, vařečka, stání v koutě, pohlazení, pytlík bonbonů, pohlavek, domácí vězení.
- **Duševní tresty**, mající psychologickou podobu, neboť citově bolí a naopak, jako jsou například pochvala, uznání, odepření přízně, odsudek a ponížení.
- **Duchovní tresty** působí ve výchově nejsilněji a nejučinněji, neboť se těžce popisují a ještě obtížněji dokazují a patří sem porozumění, láska, soucit, odpuštění, vděčnost.

³⁷ VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí*. Praha: Grada Publishing, 2004. srov. s. 13-16. ISBN 80-247-0814-0.

³⁸ VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí*. Praha: Grada Publishing, 2004. srov. s. 16-17. ISBN 80-247-0814-0.

³⁹ VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí*. Praha: Grada Publishing, 2004. s. 17. ISBN 80-247-0814-0.

⁴⁰ VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí*. Praha: Grada Publishing, 2004. srov. s. 17-18. ISBN 80-247-0814-0.

Pedagogové se shodují na tom, že trest má tři hlavní funkce:

1. **Napravit škodu** – například úklidem toho, co jsem zničila, rozházela atd.
2. **Zabránit opakování nesprávného jednání** – soustavným trestáním se poučím z chyb minulých.
3. **Zbavit viníka pocitu viny** – v tomto bodě je stěžejní, aby si dítě pocit viny naplno uvědomovalo. Pokud tomu tak není, tak selhává i sám trest. Dobré je trest neprodlužovat, neodkládat potrestání, protože pak ztrácí efektivnost. Rodič také nesmí zapomenout v trestu nebo při potrestání projevit, že i přesto dítě o jeho lásku nepřišlo, že je má stále rád, že nás pouze zklamalo jeho chování.⁴¹ *Protože podle staré pedagogické zkušenosti může dítě dobře potrestat jen ten, kdo je má skutečně rád.*⁴²

Trestem může být odepření něčeho například domácí vězení, dále udělení práce za trest, ponížení a výtky. Hrozby by neměly být řečeny lehkomyšlně a jen tak. Trest by měl být srozumitelný a pokud možno okamžitý, pak ztrácí na významu a účinku. Uchylovat se k posměškům a zahanbování dítěte není zrovna nejvhodnější výchovný prostředek.

Tělesný trest se pro některé rodiče může jevit jako nejjednodušší, ale neměli bychom se k nim uchýlovat. Nastanou situace, kdy je tělesný trest sice účinnější než slovní výtka, neboť pouhé slovo kolikrát ublíží daleko více tím, že nás zasáhne a trvá dlouho, než se vzpamatujeme a někdy nezapomeneme, co bylo kdysi ve zlosti řečeno. Přesto platí, že užíváním tělesných trestů bychom neměli přehánět jejich míru, měli bychom jednat vždy uvážně a netrestat v afektu. Jako součást trestu by mělo být i odpuštění. Rodiče by měli umět odpouštět, jinak jednají vůči svému dítěti bezcitně. Ale i tady platí, že bychom si měli dávat pozor a neodpouštět hned všechno, protože by takový rodič ztratil patřičnou autoritu v očích svého potomka.

Na druhou stranu se výchova bez trestu neobejde, ale je třeba trestat jen v nutných případech a správným způsobem. U novorozence vyslovením slov „ne – ne“ pomocí zvýšeného hlasu. U batolete hrozícím ukazováčkem se slovy „tytyty“ nebo přísným pohledem. Později používáme výtky, pokárání, hubování, kázání, výčitky, napomenutí, okřiknutí, zahanbování, ponížení, posměch, ironické poznámky, nadávky.

⁴¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Praha: Portál, 1993. srov. s. 32. ISBN 80-85282-78-X.

⁴² MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Praha: Portál, 1993. s. 46. ISBN 80-85282-78-X.

Nejčastěji se v rodinách používají zákazy a omezení ve formě domácího vězení, zákazu televize, zabavení mobilu, zákazem počítačových her, dále finančním postihem v podobě odnětí, omezení nebo zabavení kapesného, udělením práce za trest, například výkon v domácnosti nebo na zahradě, či posláním dítěte jít se učit, tělesným trestem ve formě bití, odepřením jídla a posláním spát bez večeře, dále postavením do kouta, klečením nebo odepřením přízně.

Děti bývají nejčastěji trestány za neposlušnost a zlobení. Na první pohled se může zdát, že jde o tentýž výraz, ale není tomu tak. Neposlušnost se dá vymezit jako jednání v rozporu s příkazem rodiče nebo otevřeným odporem dítěte. Oproti tomu zlobení zahrnuje spíše činnost například nepořádek, rámus, poškození nebo zničení věci, rvačku, ubližování slabším a zvířátkům, pozdní příchody domů, lhaní.

Ale i trestání musí mít svoje pravidla, jinak by samotný trest ztrácel na svém významu a účelu.

- Trest by měl být srozumitelný.
- Trestání má mít předem daná pravidla – například Říčan (2013) zcela zavrhuje a odsuzuje bití do hlavy, tedy pohlavky. Dále radí, že zákaz činnosti, kterou má dítě rádo, by mělo přijít až jako poslední řešení, neboť když nastavíme od počátku takhle vysokou hranici, nižší tresty se minou účinkem a za chvíli nebude mít rodič možnost čerpat z adekvátních alternativ kázeňských prostředků.
- Spravedlnost v očích dítěte značí volit takový trest, aby dítě nepociťovalo, že obdrželo nespravedlivý trest za své jednání. Pokud se dítě cítí ukřivděno a shledává, že uložený trest nebyl adekvátní, většinou si tento okamžik pamatuje několik let a třeba i do konce života.
- Přiměřená přísnost.
- Správné načasování- nejlépe uložit potrestání hned po provinění.
- Přesné vymezení trestu.
- Trest má být pokud možno logický - „přirozený“.
- Respektovat individualitu dítěte.
- Respektovat vývojové výkyvy a stavy dítěte.
- Uvědomovat si svoje vlastní motivy a city.
- Dobře trestat může jen ten, kdo miluje.
- Myslet na odpuštění.

Podle Říčana (2013) by tělesný trest měl být účinný a měl by směřovat na hýždě, plácnutí přes ruku, zatahání za ucho popřípadě vlasy, ale v žádném případě nezvolit vařečku nebo rákosku.

Myslím si, že velké riziko při volbě tělesných trestů spočívá v tom, že rodič neodhadne únosnou míru a trest přežene. Přitlačí více silou, než původně zamýšlel. Nechá se naplno ovlivnit vztekem a může se stát, že dítě zabije nebo vážně zraní.

*Komenský charakterizuje tělesný trest jako úmyslné či záměrné způsobení bolesti tlakem na tělo pro kázeňský přestupek.*⁴³

Vaníčková (2004) předkládá seznam nejčastěji používaných tělesných trestů. Jsou to pohavek, facka, políček, výprask rukou, výprask předmětem, výprask na holou, kopanec, rána do zad, rána pravítkem nebo ukazovátkem, odhození, třesení, praštění hlavou o zeď, štípání, tahání až vytrhávání vlasů, kroucení ušním boltcem, údery knihou nebo klíči do hlavy, škracení, stoj na hanbě v předpažení, klečení na delší dobu, kroucení ruky, píchání špendlíkem, ponořování rukou nebo obličeje do ledové vody apod.⁴⁴

Rodičem nejčastěji používaná forma trestu	
hubování	62,1 %
výprask	27,0 %
příkaz splnit povinnost	22,7 %
zákaz televize	21,2 %
zákaz chození ven	20,2 %
nemluvení rodičů	15,0 %
odejmutí kapesného	10,5 %
jiné tresty	6,2 %
omezení zájmu rodičů	4,5 %
Trest tím, čeho se bojí	4,4 %
vyhrožování vyhozením z bytu	4,2 %
Tím, že dítě nedostává jídlo	1,2 %

Obr. 3 Nejčastěji užívané tresty⁴⁵

Nejčastějším trestem bývá zpravidla výprask. Matky většinou používají vařečku nebo ruku, ale nerozhoduje u nich, zda trestají hocha nebo dívku. Zatímco otcové mívají tendenci na

⁴³ VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí*. Praha: Grada Publishing, 2004. s. 31. ISBN 80-247-0814-0.

⁴⁴ VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí*. Praha: Grada Publishing, 2004. s. 31. ISBN 80-247-0814-0.

⁴⁵ VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí*. Praha: Grada Publishing, 2004. s. 60. ISBN 80-247-0814-0.

kluky použít něco účinnějšího než na dívky. K fackám se uchylují zpravidla matky, ale nemusí to být pravidlem. Mezi typické výchovné pomůcky patří vařečka, vodítko na psa, ramínko, řemen nebo domácí pantofel.

Škola a školní prostředí nastupuje jako druhá instituce, kde probíhá sekundární socializace dítěte. Aby učitel ovládl situaci ve třídě, musí zavést jistý řád pravidel a hranic. Žáci si musí uvědomit, co je jejich povinností, co se od nich očekává, co se smí a co ne, jaké následky bude jejich nevhodné chování mít.

Kantor při výkonu svého povolání má k dispozici výchovné prostředky v podobě odměn a trestů. O odměnách byla řeč v podkapitole 2.1. Nyní se specializují na kázeňské prostředky ve školním prostředí.

Mezi běžná potrestání ve škole patří výtky, poznámka do žákovské knížky, příkaz činnosti, vykázání dítěte ze třídy na chodbu, pozdržení dítěte po vyučování, předvolání do sborovny a ředitelny k pohovoru s třídním učitelem nebo ředitelem, pozvání rodičů do školy.⁴⁶

Učitel by se při udělení trestu neměl ukvapovat, měl by naznačit, že potrestání bude následovat, ale nejprve by si je měl v klidu rozvážit a důkladně promyslet. Trest by totiž pro žáka měl být vnímán jako cesta k nápravě. Dále by mělo platit pravidlo, že bude platit stejná spravedlnost pro všechny, že se bude učitel snažit vždy odhalit pravého viníka a neukřivdit neoprávněně druhým. Kantor musí uvážit i míru trestů, neboť díky přílišným kázeňským prostředkům se žáci stávají méně spontánní, bojí se chodit do školy a zvyšuje se u nich agresivita vůči druhým lidem.

Čapek (2008) považuje za nejdůležitější zásady při udělování trestu:

- Přesné vymezení pravidel,
- Úměrnost trestu,
- Stejná spravedlnost pro všechny,
- Trest jako cesta k nápravě.⁴⁷

Petty sestavil žebříček, jak má být žák potrestán při nevhodném chování. Výčet je velký, proto uvádím jen některé prostředky, které mne zaujaly:

⁴⁶ VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí*. Praha: Grada Publishing, 2004. srov. s. 69. ISBN 80-247-0814-0.

⁴⁷ ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 52. ISBN 978-80-247-1718-0.

- Pohled do očí,
- Za stálého pohledu míří učitel k žákovi,
- Zastavení řeči, dokud si toho žák nevšimne, za pohledu do jeho očí pokračuje kan-
tor dále ve výkladu,
- Jmenování žáka bez dalšího vysvětlení,
- Položení otázky týkající se učiva žákovi,
- Promluva se žákem po vyučovací hodině,
- Zadání nepříjemného úkolu,
- Hrozba žákovi přesazením,
- Přesazení,
- Hrozba žákovi, že jeho chování bude ohlášeno třídnímu učiteli nebo řediteli školy,
- Ohlášení žákova chování.⁴⁸

Matějček zastává názor, že pro školní děti nemá tělesný trest smysl. Spíše vypovídá o neschopnosti učitele zvládat situaci. Řičan je naopak toho názoru, že aby měl trest kladný účinek, musí být veden milující rukou. S ním souhlasí Čapek, neboť tvrdí, že rodičovské fyzické trestání je legitimní proto, že se dá předpokládat, že rodiče své dítě milují a přejí si pro něj jen to nejlepší, kdežto tohle u pedagogů nelze zaručit.⁴⁹

*Podobný názor jako Matějček má i Makarenko, který tvrdí, že tělesný trest je projevem kapitulace vychovatele před dítětem.*⁵⁰

K nejběžnějším způsobům porušení kázně patří napovídání, krádež ve třídě, agresivita žáků, šikana, žákovský humor a žertíky, záškoláctví, moderní technologie, třídní vzpoura, alkohol a rušivé chování.

Děti nejsou trestány pouze doma, ale i ve škole. Vztahy mezi učiteli a žáky nejsou tak osobní, není na ně časový prostor a řada učitelů neuznává, že škola nemá pouze vzdělávat, ale starat se i o péči o vztahy a emoce dětí.⁵¹

⁴⁸ ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2008. srov. s. 54-55. ISBN 978-80-247-1718-0.

⁴⁹ ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2008. srov. s. 61. ISBN 978-80-247-1718-0.

⁵⁰ NOVÁK, Tomáš. *Jak vychovat sebevědomé dítě*. Praha: Grada Publishing, 2013. s. 71. ISBN 978-80-247-4522-0.

Bendl (2004) člení tresty používané ve školní praxi do následujících kategorií:

- ✓ Administrativní opatření k posílení kázně ve formě černých puntíků, poznámek do žákovské knížky, napomenutí nebo důtky třídního učitele, sníženou známkou z chování apod.
- ✓ Tresty založené na nadávkách, zesměšňování a ironii jako nadávky, výsměch, ironie, zpěv před celou třídou, odprošení učitele před celou třídou.
- ✓ Omezení volného času žáků ve formě zrušení přestávek, poškole.
- ✓ Pracovní trest jako domácí úkol navíc, písemná práce za trest, vypracování referátu.
- ✓ Vtipné tresty jako typ pracovního trestu například formou básně, balady, epigramu.
- ✓ Hromadný trest, kdy je za nekázeň jednoho nebo více žáků potrestána celá třída.
- ✓ Odebrání věci.
- ✓ Peněžitý trest.
- ✓ Vyloučení z kolektivu formou přeřazení do jiné třídy nebo na jinou školu.
- ✓ Přirozený trest- náhrada škody, náprava škody, vystavení opačné situaci, než žák zamýšlel, vystavení žáka stejně nepříjemné situaci, jakou on předtím připravil spolužákovi.⁵²

Případným trestům se jedinec nevyhne ani v zaměstnání. Každá firma vyžaduje od svých zaměstnanců dodržování pracovní kázně. Pokud dojde k jejímu porušení, ponese si jedinec následky za své nevhodné chování a porušení pravidel.

Při porušování pracovní kázně ze strany pracovníka má zaměstnavatel možnost výchovného působení na pracovníka i kárného opatření. Méně závažné přestupky řeší přímý nadřízený pohovorem s pracovníkem. Cílem je vysvětlit mu možné důsledky jeho chování. U závažnějších a opakovaných přestupků se již používá písemná forma napomenutí (důtky), které se zaznamenává do osobních materiálů pracovníka, popř. s upozorněním, že další porušení pracovní kázně může být důvodem k rozvázání pracovního poměru. Při zvlášť

⁵¹ KOPŘIVA, Pavel a kol. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2006. srov. s. 153. ISBN 80-901873-7-4.

⁵² BENDL, Stanislav. *Jak předcházet nekázní aneb kázeňské prostředky*. Praha: ISV nakladatelství, 2004. srov. s. 108-111. ISBN 80-86642-14-3.

*hrubém porušení pracovní kázně umožňuje zákoník práce okamžité rozvázání pracovního poměru.*⁵³

Závěrem bych dodala, že trest není nezbytně nutný, pokud se jedinec chová podle vytyčených hranic a stanovených pravidel. Často trestáme ze zvyku, nezvládnutí svých emocí, mocenských motivů, bezradnosti, pohodlnosti nebo osobních problémů. A přitom trest nemusí být vždy tím nejlepším řešením, jak zvládnout situaci. Záleží především na tom, jak zareagujeme. Více o této problematice bude pojednávat následující podkapitola 2.3.

2.3 Vzájemné působení odměn a trestů na socializaci jedince

Děti potřebují zažívat pocit, že je mají oba rodiče rádi, respektují je, měly by prožívat klidné harmonické prostředí, mít pocit bezpečí a jistoty. Rodiče jim dávají svým chováním příklad a vzor do budoucího života. Dále by měly být nastaveny hranice přijatelného chování a únosných měr, jistý harmonogram, řád, pravidla rodinného života. Tedy stanovení, kdy bude jídlo, spánek, což vede dítě k tomu, aby se naučilo mít smysl pro orientaci a zažité věci.

Při výchově dítěte si rodiče kladou otázku, zda vychovávat dítě po dobrém nebo po zlém. Všichni pedagogové se shodují na tom, že dítě je třeba vychovávat po dobrém. Tedy vyvarovat se používání tělesných trestů. Na druhou stranu je třeba nastavit dítěti jisté výchovné mantinely, aby nedocházelo k situacím, kdy jsou rodiče bezradní, neví si rady se svým dítětem a jsou to oni, kdo dítě poslouchá.

Důležitý je samotný průběh výchovy. Málokdy se stane, že je případ zcela beznadějný a neexistuje řešení. Rodiče si musí před použitím odměn i trestů uvědomit, čeho chtějí svým výchovným zásahem dosáhnout a zda jimi vybraná metoda kázeňského prostředku je opravdu nejvhodnější. Musí se zamyslet i nad tím, jak jejich výchovný prostředek zapůsobí na jejich dítě. Jak odměny či tresty působí na psychiku dítěte, bude hlavní náplní této podkapitoly.

⁵³ KOUBEK, Josef. *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Management Press, 2010. s. 335. ISBN 978-80-7261-168-3.

Ve výchovném procesu je důležité si uvědomit, že do výchovy a vývoje jedince zasahujeme i tehdy, když nic neděláme a nepodílíme se aktivně na péči o něj. Dítě tedy vychováváme neustále. Každý rodič by si měl uvědomit, že jeho dítě je unikát, osobnost, která má svoji individualitu. Pokud ji nebudeme respektovat, velice snadno se nám stane, že metody, které platí na jedno dítě, nebudou účinkovat na jiné. Proto je důležité, aby rodič věděl, jak jeho dítě sní, jaké má přání, touhy, jaké má vlastnosti a charakter. Vychovatel by měl i vědět, na co asi jeho dítě má a na co ne. Zbytečně je nepřetěžovat nebo mu naopak snižovat sebevědomí.

My rodiče sami nejlépe víme, co platilo v dětství na nás, ale je tomu tak i u našich dětí? Zde si právě musíme uvědomit, že my jsme byli jiní a naše děti jsou také. Navíc vyrůstají ve světě moderních technologií, které taky ovlivňují výchovný proces. Další takové faktory jsou i životní prostředí, podnebí, výživa, bydlení, hluk velkoměsta nebo samota vesnice, početnost rodiny nebo zaměstnanost rodičů.

Každý jedinec má odlišný temperament, na to by neměl správný vychovatel nikdy zapomenat. Proto tak jak dítě pozná, kdy je vhodné se rodiči svěřit, tak by i on měl být schopen vystihnout tu správnou chvíli k výchovnému zásahu. Není nejlepším řešením kázeňský prostředek odkládat, ať už se jedná o pozitivní nebo negativní pojetí. Dítě si z výchovného zásahu neodnese ten správný pocit. Buď si pomyslí, že si může dělat, co chce a trestu se stejně vyhne. Nebo si pomyslí, nač by se mělo snažit, když mu z toho neplynou žádné výhody a ztratí patřičnou motivaci.

Zpravidla v období kolem druhého roku věku dítě zkoumá své hranice, kam až může zajít. Záleží na vychovateli, jaké mantinely mu nastaví. Podle toho se bude odvíjet následující vývoj jedince. Pokud bude rodič nevyrovnaný sám se sebou, jednou dítěti něco zakáže, potrestá jej za nevhodné jednání a jindy mu stejnou věc dovolí a ještě ho pochválí, tak dítě bude zmatené, nebude vědět, co je tedy přijatelné a co nepřijatelné chování. Stejně tak, když rodič dítěti vše dovolí, nic mu neodepře, tak z takového dítěte s největší pravděpodobností vyroste rozmazlený, namyšlený jedinec, který bude mít v životě problém najít si vrstevníky, začlenit se do kolektivu a později ve školním i pracovním prostředí s přijímáním povinností a rozkazů. A dítě, které bude od svých rodičů vystaveno jen samým zákazům, bude žít ve strachu a má předpoklady stát se neurotickým, až přehnaně úzkostným nebo zakřiknutým dítětem.

Není vhodné, aby rodiče za dítě řešili jeho problémy a neustále mu umetali cestičku. Dítě se nenaučí zodpovědnosti, nebude schopno překonávat překážky, které život přináší, stane se nesamostatným. Každý jedinec potřebuje svůj osobní prostor. Na to by neměl vychovatel zapomínat a dopřát mu jej v přijatelné míře.

Děti vnímají a jsou ovlivněni tím, jak jejich rodiče dokáží řešit a zvládat těžké situace. Ve výchovném procesu je důležité, aby se rodiče nepřetvařovali, nelhali, nedávali rady, které sami porušují nebo se jimi neřídili, neboť dítě potřebuje pro zdravý vývoj vzory a příklady. Nejlépe je, když budeme dítě povzbuzovat, ukazovat mu, co dělá dobře a co naopak ne, čeho by se mělo vyvarovat, co mohou pouze dospělí a takhle postupně vybudujeme zdravé sebevědomí jedince a ne ustrašenou, nesamostatnou bytost.

Kopřiva (2006) radí, abychom se zamýšleli nad důsledky svých slov, vět, příkazů, morali-zování, neboť mluvené slovo dokáže daleko více ublížit, než samotný trest. Mám na mysli psychickou stránku člověka. Jedinec si může díky špatně interpretované nebo nedomyšlené větě ze strany rodiče myslet, že je k ničemu, že ho rodiče nemají rádi, ztratit sebedůvěru a sebevědomí v sebe sama.

Novák (2013) tento názor potvrzuje ujištěním, že pocity úzkosti, strachu a ponížení jsou nejhorší, s čím se může dítě setkat a zároveň je to nejméně vhodný prostředek k formování přijatelného sebevědomí jedince.⁵⁴

Pokud bude dítě vystaveno bití, docílíme i toho, že nejen se bude bát, bude trpět pocity méněcennosti, ale může u něj vzrůst i agresivita a do života si odnese poznatek, že jen silnější vyhrávají a že se vše urovná pouze fyzickou silou.

Prekop (2001) nabádá k tomu, abychom dítě chválili za to, co se už naučilo, jak pěkně se chová apod. Podle ní je to smysluplnější cesta k úspěšné výchově a zdravému sebevědomí, než hanit dítě za jeho nedostatky.⁵⁵

Matějček (2007) upozorňuje na fakt, že před koncem prvního roku už dítě dobře rozumí pochvaly a pokárání, které budou v jeho výchově dvěma mocnými prostředky. Aby ale

⁵⁴ NOVÁK, Tomáš. *Jak vychovat sebevědomé dítě*. Praha: Grada Publishing, 2013. srov. s. 66. ISBN 978-80-247-4522-0.

⁵⁵ PREKOP, Jirina. *Jak být dobrým rodičem*. Praha: Grada Publishing, 2001. srov. s. 56-57. ISBN 80-247-9063-7.

pochvala měla patřičný účinek, musí přijít od někoho, ke komu má dítě už určitý citový vztah nebo vychovatele alespoň neutrálně přijímá. To stejné platí i u jakéhokoliv trestu.⁵⁶

Huerre (2008) varuje před hrubou výměnou názorů v rámci rodiny, neboť by to mohlo mít neblahý vliv na děti, které by si do svého budoucího života odnášely pocit, že je takové chování zcela běžné a normální. Zároveň apeluje na rodiče, aby se snažili rozvíjet diskuzi se svými potomky. Aby nedocházelo ke zbytečnému vzájemnému nepochopení, doporučuje komunikovat s dítětem, vyslechnout se navzájem a pokusit se najít řešení. Dále doporučuje dopřát si oddech, kdy neuškodí jít na procházku a o problému popřemýšlet, než použít první slova, která nás napadnou. Protože slova mohou ublížit daleko více než činy. Dále není vhodné, aby rodiče slibovali něco, o čem si nejsou zcela jistí, že mohou splnit. Takové chování dává dítěti špatný vzor, neboť pak by nemuselo své vlastní sliby brát vážně a mohlo lehkomyšlně druhým slibovat cokoliv.

Říčan (2013) doporučuje poskytovat dětem příležitosti k rozvíjení jejich vynalézavosti, zájmových činností. Dávat vzor v podobě svého vlastního chování a jednání, ukazovat smysl, umožňovat volbu v rozhodování, neposluhovat jim a nekonat vše za ně. Nechat je vyzkoušet si danou činnost nebo věc, podílet se s nimi společně na nějaké činnosti, například stolních hrách, pomoci v kuchyni nebo jinde v domácnosti, společnou aktivitou. Je lepší dohodnout se s dospívajícím jedincem na dodržování pravidel. Ukázat mu, že když si on bude plnit svoje povinnosti a úkoly, tak i vy dodržíte své slovo a povolíte mu, na čem jste se vzájemně dohodli. Při komunikaci s dítětem je důležité získat si jeho pozornost, proto je vhodné používat krátké jednoduché věty, slova dítěti srozumitelná a známá. Vést s ním dialog a nikoliv monolog, respektovat jedince i na veřejnosti, oslovovat ho jménem, dodržovat oční kontakt, odpovídat mu jasně a zřetelně. Neignorovat jej a nezachovávat mlčení, neskákat druhému do řeči.

Mezi další činitele, jež ovlivňují socializaci jedince, jsou výchovné prostředky. V rámci odměn by se neměla přehánět finanční hotovost, ale zase nezavrhnout ji úplně. Příklad sladkostí by měl být uvážený nejen ke zdraví dítěte, ale k celkové situaci. Pokud bychom dítě za vše, co vykoná, odměňovali cukrovinkami, velice snadno si zvykne za vše dostávat od-

⁵⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007. srov. s. 32. ISBN 978-80-7367-325-3.

měnu a nebude se snažit usilovat o věci, kde mu odměna není předem slíbena. Rovněž není vhodné dítě finančně odměňovat za každou známku.

Doba, ve které dnešní děti vyrůstají, je zahlcena moderními technologiemi. Média, jež převážně na jedince už od malička působí, jsou hlavně televize, počítač, sociální sítě a počítačové hry. Není vhodné a ani správné, aby děti trávily celý den u televize nebo na počítači, neboť se okrádají o všechnen čas, kdy mohly jít na čerstvý vzduch, na procházku, se svými vrstevníky podniknout nějakou zábavnou činnost nebo navštěvovat zájmový kroužek, rozvíjet svoji kreativitu a dovednosti. Na čtení knih ve svém volném čase nejsou dnešní adolescenti připraveni a raději dají přednost hraní her na počítači nebo sledování seriálu v televizi. Přitom četbou knih by se zdokonalovali ve své slovní zásobě, vyjadřovací schopnosti a celkové gramotnosti.

Mezi výhody mediálních prostředků patří to, že přinášejí zábavu, informace, ale není dobré jim propadnout. Navíc na internetu se nachází mnoho informací, ale ne všechny jsou pravdivé. Dále prostřednictvím sociálních sítí sice jedinec získá nové kontakty, může si povídat s kamarády, ale zároveň ztrácí své soukromí. Mám na mysli dnešní velice populární a oblíbenou sociální síť Facebook, kam lidé píšou své názory, ale předně umisťují fotky, na kterých mnohdy nejsou sami. Uveřejněním takové fotky mohou narušit soukromí osob na fotografii. Dále mnoho pedofilů vyhledává právě prostřednictvím sociálních sítí své potenciální oběti, vydává se za jinou osobu a mohou snadno od důvěřivého naivního dítěte získat jeho intimní fotografie nebo s ním i navázat osobní kontakt.

Lepší to není ani s televizním programem. Dříve se pořady, nevhodné pro děti, vysílaly až po desáté hodině večer. Dnes běží od rána do večera v televizi jen samé kriminální pořady nebo seriály, které zvyšují agresivitu u dětí a oslabují jejich schopnost soucítit s druhými lidmi. V televizi je běžné používání bojových umění a děti často napodobují, co vidí na obrazovce, aniž by přemýšlely nad tím, že to není vhodné ani správné jednání. A nejinak je to i u reklam. Jejich hlavním úkolem je zaujmout a zvýšit poptávku po prezentovaném zboží. Mnoho dětí potom vyžaduje od svých rodičů nejnovější hračku z reklamy a přehlédnou klam celé reklamy.

Když jde předškolák poprvé do první třídy, tak zpravidla je okouzlen svým vyučujícím kantorem a bere si jej za vzor. Zároveň by spolu měli rodiče a učitelé držet pospolu. Myslím to tak, že by rodiče měli mít vstřícný vztah ke škole, podporovat autoritu učitele, aby se dítě něco naučilo. Pokud by nastala situace, že dojde k prohřešku, kdy učitel tvrdí něco

jiného než žák, tak by rodiče měli stát na straně svého dítěte, i kdyby lhalo. Samozřejmě projednat celou situaci a díky, ale stát při dítěti a podpořit ho.

Špatným příkladem neefektivní spolupráce mezi rodinným a školním prostředím je to, když rodiče předpokládají, že ve škole učitelé vychovávají jejich dítě, jak se má správně chovat a na druhé straně kantoři očekávají to samé od rodičů žáka.

Správný pedagog by měl být vždy spravedlivý. Proto jak rodiče, tak i učitelé by měli objektivně přistupovat k udělování výchovných prostředků. V případě kantora se jedná o objektivní hodnocení žákových znalostí, dovedností a schopností. Učitel by se neměl nechat ovlivnit žákovým vzhledem, vystupováním a svojí momentální náladou nebo předsudky. Samotná známka totiž mnohdy pro rodiče představuje, jak je dítě dobré nebo ne a udělí mu podle stupně hodnocení odměnu či trest. Rodič i kantor by si měl uvědomit, že známka by měla vypovídat pouze o tom, jak dítě probíranou látku ovládá či nikoliv a nevztahovat známku na vlastnosti žáka a oceňovat jej podle ní.

Helms (1996) upozorňuje na fakt, že známka neznamená a nevypovídá o tom, jaký, kdo je. Špatná známka pouze poukazuje na skutečnost, že v této písemné práci, u tohoto učitele, v tomto školním roce, v této třídě, při práci na tomto tématu, za ostatních daných každodenních okolností, podalo dítě nedostatečný výkon.⁵⁷

Hodnocení žáka je výsledkem činnosti učitele, kde by se měly promítnout žákovy znalosti a dovednosti v určité etapě jeho vzdělávání. Na druhou stranu by kantorovo hodnocení mělo odrážet sebehodnocení žáka. Proto je velice důležité, aby lektor byl při posuzování žákových vědomostí objektivní.⁵⁸

Winget (2012) pomocí 5 zásad rodičovské výchovy představuje manuál, jak docílit efektivní výchovy a kladného jednání dospívajícího jedince. Jeho 5 zásad spočívá v:

- **Komunikaci** – kdy je nejdůležitější o problému hovořit, vše v klidu prodiskutovat, vyslechnout všechny strany, neskákat druhému do řeči, naslouchat tomu, co druhý říká, jasně a stručně sdělit svá očekávání i následky, nebát se uznat svoji chybu a pokusit se nalézt společně řešení.

⁵⁷ HELMS, Wilfried. *Lépe motivovat- méně se rozčilovat*. Praha: Portál, 1996. srov. s. 68. ISBN 80-7178-087-1.

⁵⁸ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Systém hodnocení a sebehodnocení žáků*. Brno: 2011. srov. s. 21. ISBN 978-80-7392-169-9.

- **Angažovanosti** – která spočívá především v zájmu o aktivity dětí. Co dělají, jaké mají kamarády, starosti, problémy, ale i sdílet s nimi radost z jejich úspěchů a vítězství. Podílet se na společných aktivitách, zajímat se o jejich zájmy a nadání.
- **Vzdělání** – kdy by se rodiče měli zajímat o vzdělání svých dětí, výsledky ve škole, jaké má žák učitele a předměty, zda potřebuje pomoci s úkoly nebo vysvětlit probíranou látku. Zkrátka nebýt ignorujícím rodičem, který se nestará o prospěch svých dětí a záleží mu pouze na sobě samém a své práci. Dítě, které je podporováno svými rodiči, podává ve škole lepší výsledky než dítě, které bývá svými rodiči ignorováno. Vzdělání je velice důležité pro získání zaměstnání a vybudování budoucí kariéry, proto by rodiče neměli být nezodpovědní a nezlehčovat důležitost samotného vzdělávacího procesu.
- **Disciplíně** – která představuje nastavení pravidel chování a jejich následné dodržování. Jedná se o vytyčení hranic, co rodič dítěti dovolí a co ne. Záleží na rodiči, co označí jako přijatelné a nepřijatelné chování. Opět platí, že by rodič měl jít svému dítěti příkladem a být vzorem.
- **Trestu** – ten by měl přijít na řadu až ve chvíli, kdy dojde k porušení disciplíny, tedy pravidel. Měl by být přiměřený a adekvátní v rámci provinění dítěte. A celkově by dítě mělo být trestáno jen minimálně. Autor nesouhlasí s úplným zákazem uplatňování fyzických trestů, neboť nastávají situace, kdy rodiči nezbyvá než sáhnout po fyzickém trestu. Jako nejadekvátnější uznává plácnutí na zadek, ale jen v přiměřené míře, později domácí vězení, zákaz zábavné akce, odejmutí kapesného nebo zabavení věci. Zato je velikým odpůrcem v udělování facek a zastrašování dítěte.⁵⁹

Faber (2007) navrhuje řešit konflikty jinak než potrestáním, například ukázat dítěti náš jasný nesouhlas, ale nenapadat jeho osobnost. Mluvit o tom, co přesně od dítěte očekáváme. Ukázat mu, jak by mohlo danou věc napravit. Umožnit mu výběr volby. Umožnit dítěti, aby poznalo následky svého nevhodného chování.⁶⁰

⁵⁹ WINGET, Larry. *Za svoje děti si můžete sami*. Praha: Euromedia Group – Ikar, 2012. srov. str. 56-111. ISBN 978-80-249-1805-1.

⁶⁰ FABER, Adele; MAZLISH, Elaine. *Jak mluvit, aby nás děti poslouchaly, Jak naslouchat, aby nám děti důvěřovaly*. Brno: Computer Press, 2007. srov. s. 93. ISBN 978-80-251-1747-7.

Na závěr bych zdůraznila, že nejen rodiče, ale později i kantoři vystupují v životě jedince jako vychovatelé, kteří se podílejí na jeho postupné socializaci. Záleží na osobnosti rodiče a jeho zodpovědnosti, jak pojme výchovu svého dítěte. Předně je důležité, aby si vychovatel uvědomil a nezapomněl, že dítě napodobuje, co vidí doma a bere si ze svých rodičů příklad. Proto záleží na rodiči, jestli nastaví dítěti hranice a jaké budou. A je to opět rodič, kdo se uchyluje k ukládání výchovných prostředků. Předtím, než je uloží, měl by znát jejich význam a důležitost jejich dopadu na osobnost a prožívání dítěte. V neposlední řadě jsou tu potom učitelé, kteří by měli taky přistupovat k výchově žáka odpovědně, být objektivní při hodnocení a nepřehlížet nevhodné způsoby chování žáka a spoléhat se na rodiče, že oni budou ti, kdo zajistí řádnou nápravu.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 ANALÝZA VÝCHOVNÝCH PROSTŘEDKŮ NA BOSKOVICKU

Tato kapitola pojednává o výzkumu, který jsem vykonávala v lokaci Boskovicka. Samotná analýza bude směřovat ke zvolenému cíli výzkumu s použitím patřičných hypotéz. Popsána bude i metoda výzkumu a kritéria pro výběr oslovených respondentů. Podrobně bude rozepsáno výzkumné šetření, jeho následná analýza a výsledek šetření, kde budou zvolené hypotézy buď potvrzeny, nebo vyvráceny.

3.1 Cíl výzkumu

V hlavní náplni výzkumu budou ukázány způsoby výchovných prostředků, které ve svém dětství zažili oslovení rodiče a jejich nynější výchovné metody, aplikované vůči svým dětem. Součástí výzkumné části bude i prezentace nejběžněji užívaných odměn a trestů s jejich výslednou účinností na chování jedince.

3.2 Metoda výzkumu

Pro výzkumné šetření jsem se rozhodla zvolit kvantitativní metodu s použitím měřitelných proměnných. Danou metodu jsem vybrala proto, že se nejlépe hodí pro výzkumné šetření. Dotazník jsem si zvolila jako druh formy pro uskutečnění výzkumu. Dle mého názoru respondenti spíše dají přednost anonymnímu dotazníkovému průzkumu, než rozhovoru. Dále je pro můj výzkum třeba co nejvíce odpovědí od oslovených respondentů, aby se potvrdily nebo vyvrátily stanovené hypotézy. Proto jsem metodu rozhovoru s úzkým okruhem lidí zavrhla a zvolila písemnou podobu ve formě dotazníku. Kompozicí dotazníku je 8 otevřených otázek, kde mohou oslovení účastníci uplatnit své názory a nebyť ovlivněni předem stanovenými odpověďmi, které by jen zakroužkovali.

3.3 Výzkumný prvek

Hlavním kritériem pro výběr vhodných respondentů z množiny oslovených jedinců bylo, aby měli alespoň jedno dítě. Proto jsem dotazníky rozdávala osobám v patřičném věku, kdy bylo velmi pravděpodobné, že jsou rodiči. Dalším kritériem bylo, aby oslovení lidé pocházeli z lokality Boskovicka, neboť jsem si toto místo zvolila převážně z časové do-

stupnosti a znalosti místního okolí. Nebylo těžké oslovit příhodné rodiče a požádat je o vyplnění a následné odevzdání dotazníku. Dotázáni byli převážně jedinci z Bedřichova, Boskovic, Býkovic, Doubravice nad Svitavou, Jabloňan, Letovic, Lhoty Rapotiny, Lysic, Obory, Okrouhlé, Sebranic, Skalice nad Svitavou a Velkých Opatovic. Všechny uvedené lokality jsou součástí regionu Boskovicka.

Oslovila jsem 200 lidí, nicméně se mi navrátilo jen 180 dotazníků. Ty byly řádně vyplněné, proto byly použitelné pro následnou analýzu. Respondenty jsem kontaktovala osobním setkáním, písemnou formou pomocí e-mailu či použitím sociální sítě Facebook.

3.4 Hypotézy

Stanovené hypotézy pro výzkumné šetření jsou následující:

H 1: Rodiče převážně udělují materiální odměny jako formu odměny za kladné jednání svého dítěte.

H 2: Benevolence v rámci výchovy dítěte není běžná.

H 3: Současná výchova upřednostňuje důraz na toleranci a emoční stránku dítěte.

H 4: V současné době se fyzický trest ve výchově uplatňuje v menší míře.

3.5 Výzkumné šetření v terénu

Pro uskutečnění výzkumu jsem užila dotazníkového šetření, které bylo aplikováno na rodiče, mající děti. Dotazník se skládá ze dvou částí. V první se nacházel úvod, ve kterém jsem zdůvodnila potřebu nutnosti správně zodpovědět otázky a samotnou podstatu důležitosti dotazníku. Součástí byly i 3 otázky, které jsou stěžejní pro hodnověrnost dotazníku. Druhá část je složena z 8 otevřených otázek, kde je dán prostor pro libovolné varianty odpovědí respondentů. Žádná možnost výběru, jak odpovědět, se tu nenachází. Důležitý byl názor, úvahy a odpovědi oslovených jedinců.

V první části jsem si pomocí 3 otázek ověřila, zda odevzdaný dotazník vyplnil rodič, mající děti. Dále kolik má respondent dětí a jakého věku. Pokud by data byla neúplná nebo záporných odpovědí, nebylo by možné výzkum zrealizovat vůbec nebo by se podstatně

snížil počet správně vyplněných a odevzdaných dotazníků. Rozdaných jich bylo 200, ale navrátilo se jen 180.

Tabulka č. 1

Máte dítě/děti?	
ANO	NE
180	0

Všichni, kteří odevzdali dotazník, splnili nejpodstatnější kritérium. A to, že všech 180 respondentů má děti, jak dokládá tabulka č. 1. Výsledky mě potěšily, neboť jsem měla dostatek názorů od rodičů, kteří vychovávají děti. Proto jsem nemusela žádný odevzdaný dotazník vyřadit z důvodu neúplnosti nebo bezpředmětnosti.

Tabulka č. 2

Počet dětí?					
1 dítě	2 děti	3 děti	4 děti	Více než 4 děti	Celkem
66	96	18	0	0	180

Tabulka č. 2 popisuje, kolik respondentů z výzkumného vzorku má jedno, dvě a více dětí. Ukázalo se, že nejvíce rodin má dvě děti. Potom měli široké zastoupení i rodiče s jedním dítětem a nakonec se třemi dětmi. Výzkumu se nezúčastnil nikdo se čtyřmi nebo více dětmi. Celkovým součtem se ukázalo, že výsledný počet odpovídá počtu odevzdaných dotazníků.

Tabulka č. 3

1 dítě										
Věk	2 roky	5 let	7 let	9 let	13 let	14 let	21 let	22 let	25 let	Celkem
Počet	6	12	6	6	12	6	6	6	6	66

Tabulka č. 3 dokládá počet zastoupení ve věkové skupině. Data jsou vyhodnocena od rodičů, majících 1 dítě. V tabulce je věkové zastoupení od 2 do 25 let. Největší počet získala věková skupina 5 a 13 let. Celkový počet odpovídá číslu 66, které souhlasí s počtem dotazníků, který vyplnili rodiče s jedním dítětem.

Tabulka č. 4

2 děti	
Věk	Počet
1 a 6 let	6
1 a 12 let	6
2 a 4 roky	6
3 a 8 let	6
4 a 10 let	6
5 a 7 let	6
6 a 9 let	6
7 a 10 let	6
9 a 13 let	6
10 a 13 let	6
12 a 21 let	6
13 a 15 let	6
15 a 17 let	6
20 a 22 let	6
23 a 25 let	6
24 a 26 let	6
Celkem	96

Tabulka č. 4 je sestavena z odpovědí od rodičů, kteří mají dvě děti. Věkové zastoupení bylo od 1 roku až po 26 let. Celkové číslo odpovídá výsledkům v tabulce č. 2. A je tedy patrné, že jsem počítala správně, neboť jsou čísla totožná. Překvapivé bylo, že po vyhodnocení dotazníku se čísla v tabulce shodují a odpovídají číslici 6. Nicméně se jedná o data z odevzdaných dotazníků a uvedená shoda je pouhou náhodou.

Tabulka č. 5

3 děti			
Věk	28, 26 a 20 let	21, 17 a 3 roky	Celkem
Počet	12	6	18

Tabulka č. 5 představuje věkové zastoupení dětí od rodičů, kteří mají tři děti. Nejvíce rodičů má děti už v dospělém věku, jak dokládá věkové zastoupení v tabulce. Výsledná data byla použita do výzkumu, protože tyto sice už nyní dospělé osoby kdysi byly dětmi a tedy svými rodiči vychovávány. Proto jsou data aplikována do výzkumného šetření a vyhodnocena.

Druhá část dotazníku se skládá z 8 otevřených otázek, kde respondenti uvedli své názory. Výčet jejich odpovědí jsem zaznamenala pro lepší přehlednost do tabulek. Otevřené otázky jsem volila z důvodu, abych dala možnost širokému výčtu názorů na tázané otázky a zabránila ovlivňování respondentů předem stanovenými odpověďmi. Jejich výpovědi byly přínosem pro ověření hypotéz a důležité pro celkový výzkum.

Otázka č. 1

Jaké byly nejčastější odměny, které Vám Vaši rodiče udělovali?

Odpovědi byly přeneseny do tabulky č. 6. Jedná se o výchovné metody, které udělovali respondentům jejich rodiče.

Tabulka č. 6

Nejčastější odměny			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Sladkosti	42	66	12
Hračky / drobné předměty	36	42	12
Finanční hotovost	18	42	6
Pochvala	6	18	12
Pohlazení, povzbuzení, úsměv	0	0	6
Společné chvíle (výlety, společenské hry)	12	12	0
Prodloužené vycházky (čas trávený s kamarády)	12	12	0
Sledování televize	6	6	6
Nevím / nevzpomínám si	6	12	0
Žádné odměny	0	12	0

V tabulce č. 6 políčko *druh* popisuje výčet odpovědí, jak respondenti zodpověděli tuto otázku. Četnost zastoupení rodičů s jedním, dvěma a třemi dětmi je vyjádřeno v číslech. Výsledky mě překvapily především u odpovědi *žádné odměny*. Myslím si, že každé dítě během svého dětství dostalo nějakou maličkost. Proto respondenti, kteří zvolili tuto možnost, si už dané odměny nepamatují nebo je nepovažovali za odpovídající jejich představám a neuvedli mi je do dotazníku. Udivilo mě i vysoké zastoupení *hraček a drobných předmětů*. Pro tehdejší dobu bylo příznačné hračky spíše vyrábět a rozdávat v omezeném množství. Navíc nebyl tak široký jejich sortiment a dostupnost jako nyní. Poslední zvlášt-

ností bylo i vysoké zastoupení v udělování *finanční hotovosti*, protože v minulosti se děti snažily si na vytoužené věci vydělat formou brigád peníze a nebylo běžné být obdarován příbuzenstvem jako v současnosti. Ostatní výsledky byly očekávané a předpokládané.

Otázka č. 2

Jaké nejčastější kázeňské prostředky jste od svých rodičů obdrželi?

V této otázce měli respondenti zapřemýšlet, jaké tresty byly běžně jejich rodiči udělovány. Většina účastníků v této otázce zvolila více variant odpovědí. Neuváděli pouze jeden trest, ale rovnou několik druhů. Proto jsem do tabulky nezahrnula konečný součet, neboť by výsledné číslo neodpovídalo počtu odevzdaných dotazníků a celkovému počtu ve všech 3 skupinách.

Tabulka č. 7

Nejčastější kázeňské prostředky			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Zákaz sladkostí	0	0	0
Odejmutí / snížení kapesného	6	6	0
Nadávky, výčitky, urážky / křik	18	30	6
Slovní domluva	24	24	6
Domácí vězení	30	54	12
Zákaz televize / jiné technologie (mobil, počítač, tablet)	12	30	6
Jiné zákazy (blíže nespecifikované)	24	18	12
Domácí práce	6	12	0
Bez komunikace / mlčení	6	0	6
Pocit zklamání	6	0	0
Fyzický trest (pohlavek, facka, na zadek, klečení na hanbě)	42	42	12
Žádné tresty	12	6	0
Nevím / nevzpomínám si	0	6	0

Tabulka č. 7 popisuje jednotlivé druhy trestů, které zvolili rodiče jako odpověď na položenou otázku. Nepřekvapilo mě široké zastoupení *nadávek, domácího vězení a fyzických trestů*, protože daná doba tomu odpovídala, proto se daly tyto výsledky předpokládat. Udivuje mě spíš odpověď *žádné tresty*. Myslím si, že se výchova neobejde bez užití určitého druhu kázeňského prostředku. Takto odpovídající účastníci možná za kázeňský prostředek pova-

žovali fyzický trest. Jelikož se v jejich výchově nejspíše neobjevil, zodpověděli, že na ně nebyly aplikovány žádné tresty. Myslím si, že to není možné, protože jistě zažili alespoň zvýšený hlas nebo zákaz, pohrození prstem nebo jinou alternativu trestu od svých rodičů.

*Nadávk*y byly časté, nehledělo se na to, jaký dopad budou mít na psychiku dítěte jako nyní. *Domácí vězení* bylo také mnohokrát aplikováno a pro děti znamenalo mnohé. Nejúčinnější se dle tabulky jevil *fyzický trest*, ale většina respondentů uvedla, že tato forma trestu byla často nepřiměřená, pod vlivem emocí, nezasloužená a bolestivá.

Otázka č. 3

Schvalujete výchovné metody Vašich rodičů? Co byste udělali jinak než oni?

Tato otázka poskytovala možnost respondentům vyjádřit se ke své celkové výchově. Pokud byly s výchovou svých rodičů spokojeni, přesto se mohly vyskytnout odlišnosti, které se jim nelíbily nebo které by rádi změnili.

Tabulka č. 8

Schvalujete výchovné metody Vašich rodičů?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	42	84	12
NE	24	12	6
NEVÍM	0	0	0
Celkem	66	96	18

Jelikož je otázka č. 3 složena ze dvou otázek, byly vytvořeny dvě tabulky. Tabulka č. 8 popisuje názor rodičů na udělované metody. Bylo pro mě zajímavé, že větší zastoupení respondentů zodpovědělo *ano*. Předpokládala jsem, že nesouhlasících účastníků bude více než souhlasících. Odpověď *ne* se dala předpokládat, protože si myslím, že se většina z nás ve své výchově setkala s nějakou metodou, se kterou nesouhlasí a kterou bychom třeba změnili nebo zamítli úplně.

Tabulka č. 9

Co byste udělali jinak?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
Nic	42	48	6
Omezit fyzické tresty	6	0	6
Více chválit	12	0	6
Všechno jinak	6	6	0
Větší zájem o děti a vzájemná komunikace	0	18	0
Nezakazovat zájmové činnosti	0	6	0
Podíl obou rodičů na výchově dítěte	0	6	0
Omezit poučování	0	6	0
Více diskrétnosti	0	6	0
Celkem	66	96	18

Tabulka č. 9 ukazuje na možnosti změny a případné řešení dle uvážení oslovených respondentů. V této tabulce mne zaujala odpověď, kde dotázaní uvádějí, že by si přáli *podíl obou rodičů na výchově* a tedy i aplikaci výchovných metod. Vypovídá to o tom, že byl jeden rodič hodný a druhý ten, kdo vychovával, rozhodoval a uděloval výchovné praktiky. Odpověď *nic, větší zájem o děti, všechno jinak* a *více chvály*, se dala očekávat a předpokládat.

Otázka č. 4

Připadl Vám některý trest nebo odměna od Vašich rodičů nepřiměřený/á? Který trest? Která odměna? (Buďte konkrétní).

V této otázce měli účastníci posoudit konkrétní výchovné metody a ne výchovu jako takovou. I jedinci, kteří uvedli, že s výchovou svých rodičů souhlasí, se mohli setkat podle jejich názorů s nepřiměřeným trestem nebo neodpovídající odměnou. Proto byl dán respondentům prostor pro následné vyjádření se a výsledky byly zaznamenány do tabulky.

Tabulka č. 10

Připadal Vám některý trest nebo odměna nepřiměřený/á?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	24	48	12
NE	36	48	6
NEVÍM	6	0	0
Celkem	66	96	18

Otázka č. 4 je složena ze tří otázek, proto odpovědi budou rozděleny do tří tabulek. Tabulka č. 10 popisuje stvrzení či nesouhlas s nepřiměřenými metodami. Odpovědi jsou vyrovnané. Zajímavé je, že pár respondentů zvolilo odpověď *nevím*. Buď se tito jedinci nemohli rozhodnout, nebo se raději zdrželi hlasování a vybrali si pohodlnější cestu pomocí slova *nevím*. Podle výsledků, plynoucích z tabulky č. 8 a 9, není překvapením, že má odpověď *ne* širší zastoupení než *ano*.

Tabulka č. 11

Nepřiměřený trest			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
Žádný	36	48	12
Nadávky / urážky	6	0	6
Fyzické tresty (pohlavky, facky, klečení na hanbě)	18	36	6
Zákazy (blíže nespecifikované)	6	6	0
Tresty pod vlnou emocí	6	0	0
Bez komunikace / mlčení	0	6	0
Nevím	6	0	0

V tabulce č. 11 jsou uvedeny nepřiměřené tresty vnímané dle pocitů respondentů. Široké zastoupení fyzických trestů nebylo neočekávané, neboť pro dřívější dobu je to příznačné a součástí výchovy. Překvapivá byla odpověď *nevím*. Výsledky plynou z tabulky č. 10 a potvrzují její pravdivost. Kdyby možnost *nevím* nebyla součástí tabulky č. 11, ukazovalo by to na nesprávně a nehodnověrně vyplněné dotazníky.

Tabulka č. 12

Nepřiměřená odměna			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
Žádná	60	84	12
Nevyslovená pochvala	0	0	6
Nedostatek sladkostí	0	6	0
Společné chvíle	0	6	0
Nevím	6	0	0

Tabulka č. 12 ukazuje výklad nepřiměřených odměn, jak je v dotazníku zvolili oslovení rodiče. Odpověď *žádná* mě neudivila a byla očekávaná. Každý rád a ochotně přijímá odměny, speciálně pokud se jedná například o finanční hotovost, sladkosti, hračky a hmotné dary. Na této tabulce je zajímavostí odpověď *nedostatek sladkostí*. Vypovídá to o tom, že chtěli být respondenti možná vtipní nebo považovali přisun sladkostí za neodpovídající jejich požadavkům a chutím, a proto uvedli tuto odpověď.

Otázka č. 5

Jaké výchovné prostředky používáte na své dítě/děti Vy? (Výchovnými prostředky myslím odměny i tresty).

Tato otázka byla volena tak, aby se projevil výchovné metody účastníků výzkumu. Měly popsat výchovné praktiky, které na své děti aplikují, tedy kladné i záporné prostředky.

Tabulka č. 13

Praktikované odměny			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Pochvala	30	36	12
Pohlazení, obejmutí, úsměv, polibek	6	6	0
Sladkost	18	48	6
Hračky / drobné dárky	36	54	6
Finanční hotovost	12	18	12
Delší vycházky (čas trávený s kamarády)	6	0	0
Společné chvíle (čas, hry, aktivity)	6	36	6
Odměna dle věku a situace	6	0	0
Prodloužení času (sledování televize, hraní na PC)	0	12	0

Pátá otázka se táže na výchovné prostředky, které zahrnují odměny a tresty. Proto byly odpovědi rozděleny do dvou tabulek. Výše uvedená tabulka č. 13 popisuje druhy užívaných odměn, zatímco níže uvedená tabulka č. 14 prezentuje aplikované tresty, které užívají rodiče na své potomky. Vysoké zastoupení *pochval, sladkostí, hraček a společných chvil* nebyl pro mě neočekávaný. Spíše mě překvapilo nízké zastoupení *finanční hotovosti*. Předpokládala jsem, že bude počet vyšší na základě dnešního trendu, kdy je dítě obklopeno příbuzenstvem, které není skoupé v udělování peněžní hotovosti.

Tabulka č. 14

Praktikované tresty			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Odepření sladkostí	6	0	6
Zákaz televize / jiné technologie	12	48	0
Domluva	12	18	18
Nadávký / křik	12	12	6
Fyzický trest (pohlavek, facka, na zadek, klečení na hanbě)	12	48	12
Domácí vězení	6	12	0
Odejmutí / snížení kapesného	0	6	0
Zákazy blíže nespecifikované	24	0	0
Zabavení oblíbené hračky	6	6	0
Bez komunikace / mlčení	0	18	0
Časná večeřka	0	6	0
Domácí práce	0	12	0
Zastrašování druhým rodičem	0	6	0
Žádný trest	18	18	0

V této tabulce jsem nepředpokládala, že by se neobjevilo *užívání fyzických trestů*. Pro nastolení kázně by patřil například nějaký druh výchovného opatření. Jak sami respondenti uvedli, jednalo se až o krajní řešení a přiměřené dle situace. Dále pro mě nebylo udivující nízké zastoupení *domácích prací a domácího vězení*. Pro dnešní děti má větší význam *zabavení oblíbené hračky a zákaz moderních technologií*, což dokládá i tabulka č. 14.

V této tabulce vidíme, že se najdou rodiče, kteří *zastašují své dítě druhým rodičem*. Vypovídá to o nedostatku jejich vlastní autority a také o neadekvátním přístupu. Dítě se bude druhého rodiče bát a bude mít vůči němu sice respekt, ale také i ostych a možná i méně lásky. Proto tuto formu výchovného působení neschvaluji.

Otázka č. 6

Myslíte si, že se výchova dítěte/děti obejde bez použití kázeňského prostředku (trestu)?

Smyslem dané otázky bylo, aby se rodiče zamysleli nejen nad tím, jak vychovávají své dítě nebo děti, ale především nad výchovou dětí v dnešní době. Jednalo se mi o jejich názor a pohled na danou problematiku.

Tabulka č. 15

Obejde se výchova dětí bez použití trestu?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	18	12	0
NE	48	78	18
NEVÍM	0	6	0
Celkem	66	96	18

Tabulka č. 15 znázorňuje vyjádření názoru na aplikaci trestu ve výchově. Trestem nebylo myšleno jen užívání fyzických nebo tělesných trestů, ale jakákoliv forma usměrnění dítěte a nastolení přijatelného chování. Výsledky tabulky jsem předpokládala a jsem ráda, že většina účastníků výzkumu *souhlasí* s názorem, že vytyčení hranic pomocí výchovných prostředků je pro výchovu dětí nezbytné. Stejný názor sdílím totiž i já, protože si nemyslím, že by výchova mohla probíhat bez nastavení mantinelů a ponechat tak dítě své vlastní svévolnosti. Názor *nevím* mě udivuje, protože si myslím, že každý z nás má na tuto otázku svůj pohled a názor *nevím* se mi jeví jako pohodlná a jednoduchá forma odpovědi.

Otázka č. 7

Jakou nejlepší odměnu jste podle Vás udělili svému dítěti/dětem? Bylo s ní Vaše dítě/děti spokojené?

Touto otázkou jsem sledovala cíl, aby se rodiče zamysleli nad tím, jak dobře znají své dítě a zapřemýšleli sami nad sebou, čím nejlépe a nejvíce udělali své ratolesti radost. Proto jsem do otázky zakomponovala i otázku spokojenosti se zvolenou odměnou.

Tabulka č. 16

Nejlepší odměna			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Hračka	12	6	0
Moderní technologie	18	12	6
Splněné přání	24	24	6
Společně strávený čas	12	24	0
Jakákoli odměna	0	12	0
Pochopení	0	6	6
Sladkosti	0	0	0
Nevím	0	12	0
Celkem	66	96	18

Sedmá otázka je složena ze dvou částí. Tabulka č. 16 představuje výčet odměn, jež udělují respondenti svým dětem. Vysoké zastoupení *hraček*, *moderních technologií* a *splněných přání* jsem předpokládala, proto výsledky tabulky nebyly v tomto směru moc velkým překvapením. Zato odpověď *nevím* neuspokojila mé očekávání. Předpokládala bych, že rodiče své děti znají a není pro ně problém vzpomenout si na nejlepší odměnu, jakou jim kdy udělili. Respondenti, uvádějící tuto odpověď, buď nechtěli vzpomínat a tak dali přednost pohodlné verzi nebo opravdu neznají dostatečně své dítě, aby mohli posoudit, jestli vůbec a čím jim udělali největší radost.

Tabulka č. 17

Spokojenost?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	66	90	12
NE	0	0	6
NEVÍM	0	6	0
Celkem	66	96	18

Tabulka č. 17 popisuje spokojenost s udělenými odměnami, které blížeji ukazuje tabulka č. 16. Očekávala jsem, že všechny odměny, které rodiče aplikovali, budou účinné a dítě

s nimi bude spokojené. Přesto se v tabulce č. 17 promítly i záporné odpovědi. Odpověď *nevím* jsem na základě výsledků z tabulky č. 16 předvídala, ale *záporné odpovědi* nikoliv.

Otázka č. 8

Jaký nejhorší trest jste uložili svému dítěti/dětem? Byl účinný?

Poslední otázka měla stejný smysl a cíl jako předchozí sedmá otázka. Jednalo se mi o to, aby si rodiče uvědomili, jak trestají své dítě a zvolili nejhorší formu metody, kterou svým potomkům dle jejich mínění udělili. Součástí otázky byl i celkový závěr výchovného působení, tedy zda byla zvolená metoda účinná či nikoliv.

Tabulka č. 18

Nejhorší trest			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Fyzický trest (pohlavek, na zadek, facka, klečení na hanbě)	12	36	6
Nesplněné přání	6	0	0
Zákaz oblíbených činností (televize, mobil, PC)	12	30	6
Domácí práce	6	0	0
Domluva	6	6	0
Křik	6	6	0
Víkendové doučování	6	0	0
Domácí vězení	6	6	0
Studená voda	0	6	0
Bez komunikace / mlčení	0	0	6
Žádný trest	6	6	0
Celkem	66	96	18

V otázce č. 8 jsou použity opět dvě tabulky, neboť kompozice otázky je rozvržena na dvě části. Výše uvedená tabulka č. 18 znázorňuje druhy nejhorších trestů, používaných rodiči na své potomky. Nepřekvapilo mě vysoké zastoupení *fyzických trestů*, protože v dnešní době dávají rodiče přednost jednání po dobrém, uplatňují dohody a domluvy s dětmi. A raději jim zakážou jejich oblíbené technologie a hračky, než sáhnou po fyzickém trestu. *Žádný trest* se musel promítnout v této tabulce, protože rodiče, kteří uvedli, že neuvítají žádné tresty, nemohou proto logicky svému dítěti ani žádný nejhorší trest udělit. Spíše mě

zarazilo a překvapilo používání *studené vody* jako formy pro usměrnění dítěte. Nemyslím si, že tohle je zrovna vhodná metoda výchovy navzdory tomu, že je těmito respondenty uvedena a zahrnuta jako nejhorší forma trestu.

Tabulka č. 19

Účinnost trestu			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	60	78	18
NE	6	18	0
NEVÍM	0	0	0
Celkem	66	96	18

Tabulka č. 19 znázorňuje, zda byly tresty aplikované v tabulce č. 18 účinné či nikoliv. Potěšující bylo, že se většina metod *shledala s účinkem* a byla vyhodnocena jako adekvátní. Zarážející je, že i odpověď *ne* má své zastoupení, sice v menšině, ale přesto.

Nyní bude následovat analýza celého výzkumu, která rozhodne o platnosti či vyvrácení hypotéz.

3.6 Analýza a interpretace výsledků výzkumu

Analýza bude zahrnovat aplikaci výzkumného šetření na ověření stanovených hypotéz. Tento proces lze tedy nazvat operacionalizací. Postupovat budu tak, že si nejprve zvolím potřebné tabulky na jednotlivé hypotézy. V každé z nich vyznačím červenou barvou posuzované hodnoty. Srovnáním zvýrazněných faktů potom získám informace, potřebné pro posouzení platnosti hypotéz.

Pro ověření či vyvrácení **hypotézy č. 1** srovnám odpovědi z **otázek č. 1, 5 a 7**. Použiji nejprve tabulky, kde se promítají kladné výchovné metody oslovených respondentů a jejich rodičů. Dále budou využity i tabulky s nejlepší odměnou a její následnou spokojeností.

Tabulka č. 6

Nejčastější odměny			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Sladkosti	42	66	12
Hračky / drobné předměty	36	42	12
Finanční hotovost	18	42	6
Pochvala	6	18	12
Pohlazení, povzbuzení, úsměv	0	0	6
Společné chvíle (výlety, společenské hry)	12	12	0
Prodloužené vycházky (čas trávený s kamarády)	12	12	0
Sledování televize	6	6	6
Nevím / nevzpomínám si	6	12	0
Žádné odměny	0	12	0

Výsledná fakta v tabulce č. 6 mi poodhalila, jakých nejběžnějších metod bylo užíváno na účastníky dotazníku. Většina názorů se dala očekávat. Přesto je zajímavé, že *hračky* a *finanční hotovost* měly vysoké zastoupení. Očekávala jsem naopak nižší počty u těchto druhů.

Následující tabulka č. 13 popisuje nejčastější odměny, které udělují respondenti svým dětem v rámci jejich výchovy. Srovnáním hodnot z obou tabulek docílím toho, že se mi projeví nejvyšší a nejnižší počet u každého druhu v tabulce a budu moci tato fakta aplikovat na ověření hypotézy.

Tabulka č. 13

Praktikované odměny			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Pochvala	30	36	12
Pohlazení, obejmutí, úsměv, polibek	6	6	0
Sladkost	18	48	6
Hračky / drobné dárky	36	54	6
Finanční hotovost	12	18	12
Delší vycházky (čas trávený s kamarády)	6	0	0
Společné chvíle (čas, hry, aktivity)	6	36	6
Odměna dle věku a situace	6	0	0
Prodloužení času (sledování televize, hraní na PC)	0	12	0

Hodnoty v této tabulce pro mě byly zářející především u kolonky *finanční hotovost a sladkosti*. Předpokládala bych, že v současné době rodiče často užívají sladkostí k tomu, aby odměnili dítě za jeho úspěchy nebo vhodné jednání. Zároveň jsou dnešní děti vystaveny častému odměňování od svých příbuzných, proto mě nízké hodnoty udivily.

V dotazníku jsem se tázala i na nejlepší odměnu, jakou rodiče věnovali svému dítěti. Podstatou bylo, aby si účastníci výzkumu nejen vzpomněli, ale i si uvědomili, jestli dokážou posoudit nejvhodnější formu odměňování pro své dítě.

Tabulka č. 16

Nejlepší odměna			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Hračka	12	6	0
Moderní technologie	18	12	6
Splněné přání	24	24	6
Společně strávený čas	12	24	0
Jakákoli odměna	0	12	0
Pochopení	0	6	6
Sladkosti	0	0	0
Nevím	0	12	0
Celkem	66	96	18

Předpokládala jsem, že respondenti na tuto otázku odpoví tak, že nejčastěji udělují *moderní technologie* nebo se snaží *splnit* dítěti jeho *tajná přání*. Jak dokládá tabulka č. 16, víceméně jsem se neodchýlila od svého předpokladu. *Splněným přáním* může být cokoliv, například koupě dárků nebo společný výlet a jiné.

Poslední tabulkou, která byla důležitá pro kompletní fakta k první hypotéze, je tabulka č. 17, která navazuje na přehled spokojenosti s odměnami, udělenými v tabulce č. 16.

Tabulka č. 17

Spokojenost?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	66	90	12
NE	0	0	6
NEVÍM	0	6	0
Celkem	66	96	18

Očekávala jsem, že se respondenti jednohlasně shodnou na tom, že jimi zvolené odměny se setkaly s úspěchem. Udivilo mě proto, že někteří uvedli *zápornou odpověď*.

V prvních třech tabulkách jsem červeně vyznačila čísla, představující zastoupení materiálních odměn. Pro lepší přehlednost jsem níže znázornila ty stejné tabulky, ale vyskytují se v nich už jen posuzované hodnoty. Díky takto sestaveným tabulkám je výsledek snadno rozpoznatelný a přehledný.

Ad tabulka č. 6

Nejčastější odměny			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Sladkosti	42	66	12
Hračky / drobné předměty	36	42	12
Finanční hotovost	18	42	6

Dle výsledků z tabulky č. 6 mají *sladkosti* nejširší zastoupení. *Hračky a drobné předměty* jsou druhou nejčastěji udělenou odměnou. Také *finanční hotovost* získala poměrné početní vyjádření. Podotýkám, že se jedná o odměny, které byly nejčastěji užívány rodiči na respondenty. Celkově jsou pro mě hodnoty ve všech třech sloupcích překvapivé, díky svému vysokému číselnému zastoupení.

Ad tabulka č. 13

Praktikované odměny			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Sladkost	18	48	6
Hračky / drobné dárky	36	54	6
Finanční hotovost	12	18	12

Z výsledků v tabulce č. 13 je patrné, že *hračky a drobné dárky* mají největší zastoupení. Na druhém místě jsou *sladkosti* a na třetím *finanční hotovost*. Informace jsou zpracovány na základě toho, jak zodpověděli danou otázku oslovení účastníci výzkumu. Jedinou informací, která byla udivující, je nízké složení v kolonce s *finanční hotovostí*. Moje očekávání bylo opačné.

Ad tabulka č. 16

Nejlepší odměna			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Hračka	12	6	0
Moderní technologie	18	12	6
Splněné přání	24	24	6
Sladkosti	0	0	0

Jako nejlepší udělená odměna se z výsledků tabulky č. 16 jeví *splněné přání*. Pod ním se může skrývat jak nákup hraček, moderních technologií, sladkostí či zkrátka cokoliv jiného. Kdyby bylo toto přání blíže specifikováno, mohly být výsledky a počet zastoupení v tabulce jiný. *Moderní technologie* vítězí nad *hračkami*, což jsem předpokládala. Zato *sladkosti* nemají v tabulce své vyjádření a to byla neočekávaná informace.

Ad tabulka č. 17

Spokojenost?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	66	90	12

Poslední tabulka č. 17 dokazuje, že *skoro všechny* děti *byly spokojené* s odměnou, kterou jejich rodiče zvolili jako nejlepší formu kladného prostředku a uvedli ji do dotazníku. Je zajímavé, že přestože odměny dostáváme rádi, našla se i menšina, jež prozradila, že s jejich volbou bylo dítě nespokojené.

Z výsledků tabulek č. 6 a 13 je patrné, že rodiče respondentů udělovali více sladkostí než rodiče dnes. Podle mého názoru je tomu tak proto, že se v současné době často objevuje větší výskyt nemocí než kdysi. Proto rodiče myslí na zdraví svých dětí a nekupují jim tolik sladkostí. Děje se tomu tak buď z nedostatku peněz, nebo chtějí rodiče zamezit případné obezitě, cukrovce nebo zkažení zoubků u svých dětí.

V udělování hraček a drobných předmětů zaznamenala tabulka č. 13 větší nárůst než tabulka č. 6. Podle mě je tomu tak hlavně proto, že v dnešní době jsou obchody přímo zahlceny hračkami, než tomu bylo za časů našich rodičů. Současní vychovatelé velice rádi nakupují dárky, protože mají pocit, že výchova je založena na materiální stránce. Čím víc dárek dítě dostane, že bude hodnější, poslušnější a bezproblémové. Děti si díky četnému přísunu prezentů neváží a zvykají si na trend, že když se něco rozbije, koupí se náhrada.

V udělování finanční hotovosti má výrazný náskok tabulka č. 6 než tabulka č. 13. Výsledky tabulky mě překvapily, neboť bych očekávala spíše obrácené tvrzení. Hlavně proto, že naši rodičové si na kapesné museli přivydělat formou různých brigád, zatímco současné děti jsou obdarovávány ze všech stran příbuzenstva.

Tabulka č. 16 ukazuje druh odměny, která podle respondentů byla tou nejlepší pro jejich dítě. Největší zastoupení mělo splněné přání, pod kterým si můžeme představit cokoliv. Druhé největší vyjádření měly moderní technologie, což mě nepřekvapuje. Bez moderních technologií by současné děti byly ve skupině vrstevníků úplní outsideři a neuplatnily by se bez znalosti počítače a jiných zařízení ani ve slušně placené profesi. Tabulka č. 17 dokládá, zda byly obdarované děti spokojené či nikoliv. Je patrné, že většina odměn z tabulky č. 16 se setkala s úspěchem, což tabulka č. 17 jasně potvrzuje.

V tabulce č. 6 i 13 je poměrné zastoupení materiálních odměn, proto **pro ověření platnosti hypotézy č. 1** není rozhodující, zda se tyto tabulky od sebe liší o nějaké to menší číslo. Podstatné je, že hmotné odměny ve vysoké míře udělovali jak rodiče respondentů, tak i účastníci výzkumu. Tabulka č. 16 dokazuje, že oslovení vychovatelé svým dětem opravdu

udělují převážně materiální odměny a tabulka č. 17 potvrzuje spokojenost s takto zvolenými formami odměn.

Na základě výše podložených materiálů docházím k výsledku, že **hypotéza č. 1 je pravdivá**.

Pro ověření platnosti či vyvrácení **hypotézy č. 2** poslouží odpovědi z **otázek č. 2, 5, 6 a 8**. Nejprve použijí tabulku s nejčastějšími kázeňskými prostředky, které praktikovali rodiče respondentů. Potom z otázky č. 5 aplikují pouze záporné výchovné metody. Následovat budou názory na současné formování osobnosti bez užití trestu. Posledním bodem se ukážou nejhorší záporné prostředky, ke kterým se museli účastníci uchýlit, aby zjednali vhodné chování u svého potomka. Zda byly metody adekvátní, se projeví v tabulce, která uzavírá informace, potřebné pro druhou hypotézu.

Tabulka č. 7

Nejčastější kázeňské prostředky			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Zákaz sladkostí	0	0	0
Odejmutí / snížení kapesného	6	6	0
Nadávky, výčitky, urážky / křik	18	30	6
Slovní domluva	24	24	6
Domácí vězení	30	54	12
Zákaz televize / jiné technologie (mobil, počítač, tablet)	12	30	6
Jiné zákazy (blíže nespecifikované)	24	18	12
Domácí práce	6	12	0
Bez komunikace / mlčení	6	0	6
Pocit zklamání	6	0	0
Fyzický trest (pohlavek, facka, na zadek, klečení na hanbě)	42	42	12
Žádné tresty	12	6	0
Nevím / nevzpomínám si	0	6	0

Tabulka č. 7 dokládá, že většinou každý respondent obdržel nějaký výchovný prostředek. Jen nepatrná část dotázaných se nesešla s *žádným trestem*. Výčet záporných metod je bohatý a nepřekvapuje, že má vysoké zastoupení. Polemizovala bych jen nad kolonkou

žádné tresty. Dle mého názoru se formování lidské bytosti neobejde bez aplikace záporného prostředku. I kdyby se jednalo jen o zvýšený hlas nebo upřený tázavý pohled, už to jsou metody, kterými dáváme jedinci najevo, že jeho chování je na hranici nebo už přesahuje krajnost přijatelného chování.

Jak vychovávají své děti účastníci výzkumu, bude dokládat tabulka č. 14. V ní pro mě byly rozhodující uvedené odpovědi, neboť jsem je mohla následně porovnat s předchozí tabulkou č. 7 a vyvodit patřičné závěry.

Tabulka č. 14

Praktikované tresty			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Odepření sladkostí	6	0	6
Zákaz televize / jiné technologie	12	48	0
Domluva	12	18	18
Nadávký / křik	12	12	6
Fyzický trest (pohlavek, facka, na zadek, klečení na hanbě)	12	48	12
Domácí vězení	6	12	0
Odejmutí / snížení kapesného	0	6	0
Zákazy blíže nespecifikované	24	0	0
Zabavení oblíbené hračky	6	6	0
Bez komunikace / mlčení	0	18	0
Časná večeřka	0	6	0
Domácí práce	0	12	0
Zastrašování druhým rodičem	0	6	0
Žádný trest	18	18	0

Tabulka č. 14 zpracovává výčet trestů, které byly většinou součástí i předchozí výchovy. Tabulky shodné nejsou, neboť se liší v početním zastoupení. Zajímavé je, že ani v současné výchově nevymizel *fyzický trest*. Jen nemá už tak vysoký počet jako kdysi. *Zákaz televize* se oproti minulé tabulce zvýšil, stejně tak i *domluva*. Překvapilo mě nízké zastoupení v *odejmutí nebo snížení kapesného*. Očekávala bych, že to bude častý prostředek pro nastolení žádoucího chování. V dnešní době jsou příbuzní většinou velmi štedří, proto není těžké zabavit nebo omezit sumu.

Tabulka č. 15 prezentuje názory rodičů na současnou velmi diskutovanou otázku výchovy. Jedná se o to, zda užívat tresty nebo ne. Nebyl myšlen tělesný bolestivý trest, ale jakékoliv pravidlo pro zamezení nežádoucího chování.

Tabulka č. 15

Obejde se výchova dětí bez použití trestu?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	18	12	0
NE	48	78	18
NEVÍM	0	6	0
Celkem	66	96	18

Účastníci dotazníku vypověděli, že pravidla a řádná kázeň *jsou nutná*. Výchova se bez nastavení mantinelů *neobejde*, jak se převážná většina shodla. Názorů, uznávajících výchovu bez použití formy trestání, je menšina. Přesto si myslím, že si třeba vyložili pojem trest nesprávně a na základě špatné interpretace i odpověděli. Zastoupení převážné většiny, která volila možnost *ne*, splnila mé představy.

Nezbytností pro ověření druhé hypotézy jsou ještě dvě tabulky č. 18 a 19, ve kterých se pojednává o nejhorším trestu, který respondenti museli použít na své dítě, aby sjednali žádoucí jednání.

Tabulka č. 18

Nejhorší trest			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Fyzický trest (pohlavek, na zadek, facka, klečení na hanbě)	12	36	6
Nesplněné přání	6	0	0
Zákaz oblíbených činností (televize, mobil, PC)	12	30	6
Domácí práce	6	0	0
Domluva	6	6	0
Křik	6	6	0
Víkendové doučování	6	0	0
Domácí vězení	6	6	0
Studená voda	0	6	0
Bez komunikace / mlčení	0	0	6
Žádný trest	6	6	0
Celkem	66	96	18

Oslovení rodiče, kteří užili *fyzický trest*, sami uvádějí, že je kolikrát bolel více, než jejich děti. Byl nutný a nejvyšší krajností, kterou museli aplikovat. *Zákaz oblíbených činností* jsem předpokládala, že se objeví ve výčtu tabulky. Vyplývá to ze skutečností, že pro dnešní děti je horším trestem *zabavení jejich oblíbené činnosti*, například hraní počítačových her, než *domácí vězení*, jak tomu bylo v dřívější době.

Poslední tabulka č. 19, potřebná pro ověření hypotézy č. 2, je důležitá, protože na jejím základě se potvrdí nebo vyvrátí, zda aplikované tresty, užití v tabulce č. 18, byly voleny a vyhodnoceny jako vhodné a účinné v praxi.

Tabulka č. 19

Účinnost trestu			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	60	78	18
NE	6	18	0
NEVÍM	0	0	0
Celkem	66	96	18

Z výsledků v tabulce č. 19 mě potěšilo, že nikdo z účastníků nezvolil odpověď *nevím*. Smyslem posouzení účinnosti vybraného trestu se měli respondenti zamyslet nad tím, zda takový trest byl opravdu nejlépe vyvolen a kladná nebo záporná odpověď to měla potvrdit nebo vyvrátit. Ve většině případů *byla* výchovná metoda *účinná*. Záporné menšině pomohl dotazník v tom, že si uvědomila, že nevolí nejlepší kázeňské prostředky a bude motivována své praktiky vylepšit.

Pro lepší přehlednost jsou ve výše uvedených pěti tabulkách červeně zvýrazněny posuzované hodnoty. Pro snadnější orientaci jsem nížeji aplikovala ty samé tabulky, ale už jen se sledovanými hodnotami, potřebnými pro ověření hypotézy č. 2.

Ad tabulka č. 7

Nejčastější kázeňské prostředky			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Žádné tresty	12	6	0

Tabulka č. 7 ukazuje, že účastníci dotazníku se jen velmi málo *nesetkali s žádným trestem*. Většina dotázaných v minulosti od svých rodičů obdržela nějaký druh prostředku k nastolení kázně. O hodnověrnosti *neužívání žádných trestů* mám své pochybnosti nejen pro dřívější, ale i současnou dobu. Dle mého názoru je na každé dítě zvolena patřičná taktika, na jejímž základě je jedinec přiměn k žádoucímu chování.

Ad tabulka č. 14

Praktikované tresty			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Žádný trest	18	18	0

Tabulka č. 14 znázorňuje, že se v současných rodinách sice tresty používají, ale zvýšilo se zastoupení *nepoužívání žádných trestů*. Porovnáním početného vyjádření u kolonky *žádný trest* v předchozí a nynější tabulce se ukazuje, že neaplikování této metody v současné době *narůstá*. Mám o tom své pochybnosti, neboť zastávám názor, že musí být případné hranice, kam může dítě zajít, jinak se stane nezvladatelným a vymykajícím se výchově svých rodičů.

Ad tabulka č. 15

Obejde se výchova dětí bez použití trestu?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
NE	48	78	18

Tabulka č. 15 potvrzuje, že se většina oslovených rodičů shodla na tom, že se výchova *bez použití trestu neobejde*. Je tomu tak proto, aby se docílilo přijatelného chování a nedošlo k nárůstu vlády dítěte nad rodičem. S výsledky tabulky souhlasím a jsem ráda, že splnily mé očekávání.

Ad tabulka č. 18

Nejhorší trest			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Fyzický trest (pohlavek, na zadek, facka, klečení na hanbě)	12	36	6
Zákaz oblíbených činností (televize, mobil, PC)	12	30	6

Tabulka č. 18 popisuje, že nejhorším trestem, jaký účastníci dotazníku svému dítěti udělili, byl *fyzický trest* nebo *zákaz oblíbených činností*. Se závěry, plynoucími z tabulky, jsem počítala. Jediné, co mě udivilo, bylo vyšší zastoupení *fyzických trestů* oproti *zákazu oblíbených činností*. Moje představy byly, že *zákaz oblíbených činností* bude mít největší zastoupení a *fyzické tresty* budou na druhém místě.

Ad tabulka č. 19

Účinnost trestu			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	60	78	18

Tabulka č. 19 potvrzuje, že se udělené tresty *setkaly s úspěchem* a *byly* pro nastolení kázně ve větší míře *účinné*. Součástí pro vyhodnocení účinnosti trestu byly i ostatní metody zahrnuté v tabulce č. 18. Kladná odpověď tedy neznamena, že *zákaz oblíbených činností* a *použití fyzického trestu* bylo ve všech případech jednoznačně účinné. Přesto je zastoupení negativních odpovědí v menšině.

Porovnáním tabulky č. 7 a 14 je patrné, že rodiče respondentů užívali více fyzických trestů, než současní účastníci dotazníku. Podle mého názoru je tomu tak proto, že v dřívější době nepovažovali rodiče nic špatného na tom, když dítěti udělili kolikrát bolestivý trest. Nezájmal je názor jejich dítěte nebo jeho vysvětlení. Často přišel nejprve trest a potom zjišťování skutečnosti. Nynější rodiče užívají tyto metody v menší míře a hlavně hledí na to, aby byl trest přiměřený dle situace. Práva dítěte jsou také zakotvena v Úmluvě o právech dítěte.

Dotazník ukazuje, že se rodiče snaží nejprve o domluvu s dítětem, pak následuje třeba zákaz oblíbených činností a nakonec až případný trest.

Zajímavé je také to, že dnešní rodičové spíše ukládají zákaz televize a jiných moderních technologií, než domácí vězení. Je tomu tak proto, že dnešní děti tráví mnoho času doma hraním počítačových her, sledováním televize nebo užíváním jiných moderních technologií. Domácí vězení pro současné děti nemá žádný význam a nepovažují je za žádný trest, který by je musel mrzet. V minulosti trávily děti volný čas převážně venku hraním společenských her s kamarády, proto domácí vězení pro ně byla druhá největší křivda hned po fyzickém trestu.

Z porovnání obou tabulek č. 7 a 14 plyne i to, že v minulosti se vyskytly případy, kdy se neužívaly žádné tresty a v tabulce č. 14 je vidět, že v současné době se jejich počet zvýšil. Osobně si myslím, že respondenti mohli pojem trest chápat jako bolestivou tělesnou metodu. Proto zvolili, že neužívají žádné tresty. Myslím si, že přesto musí používat nějakou metodu na zvládnutí nežádoucího chování u svého dítěte. Není možné, aby nepoužili žádný trest, například zvýšený hlas nebo zahrození ukazováčkem apod.

Skoro všichni oslovení rodiče se shodují na tom, že se výchova dětí bez použití výchovného prostředku neobejde, jak dokládá tabulka č. 15. S výsledky tabulky naprosto souhlasím, protože si myslím, že každá výchova dítěte by se neměla obejít bez předem rodiči nastavených hranic. Pokud dítě nemá nastaveny mantinely vhodného chování, nedokáže rozpoznat přijatelné od nepřijatelného chování. Tato skutečnost ho bude provázet i v jeho pozdějším životě. A pokud rodiče selžou v této, podle mě, podstatné a důležité úloze vychovatele, svědčí to i o nich samotných, že nejsou nejlepšími rodiči.

Tabulka č. 18 představuje výčet nejhoršího trestu, který rodiče použili na své dítě, aby nastolili žádoucí chování. Výsledky ukazují, že si vychovatelé nejčastěji k nastolení kázně pomohli pomocí fyzického trestu nebo zákazu oblíbených činností dítěte. V této tabulce se mělo ukázat i to, zda si rodiče vůbec uvědomují, jaký byl pro jejich dítě nejhorší trest, který museli použít. Tabulka č. 19 potvrzuje, že se jimi použitý trest ve většině případů osvědčil a byl shledán adekvátním.

Z předložených tabulek je zřejmé, že je při výchově dítěte třeba použít mantinely v podobě kázeňských prostředků, aby dítě pochopilo, že úplná benevolence není možná a musí respektovat rodičem vytyčené hranice přijatelného chování. Dokládá to jak užívání kázeň-

ských prostředků rodiči respondentů, tak i zúčastněnými rodiči. **Hypotéza č. 2** se tedy ukázala **být pravdivou**.

Na ověření **hypotézy č. 3** jsem použila odpovědi z **otázek č. 3, 4 a 5**, neboť jsou pro dané šetření nezbytné. Nejprve bude následovat tabulka, ve které měli účastníci výzkumu hodnotit výchovu svých rodičů. Dalším krokem budou případné změny v předchozí výchově a poučení do budoucna. V neposlední řadě následuje výskyt nepřiměřených výchovných praktik, které budou rozděleny na kladné a záporné. Posledním prvkem, uzavírajícím hodnověrnost hypotézy, je současná výchova účastníků výzkumu.

Tabulka č. 8

Schvalujete výchovné metody Vašich rodičů?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	42	84	12
NE	24	12	6
NEVÍM	0	0	0
Celkem	66	96	18

Tabulka č. 8 měla poukázat na to, do jaké míry byli respondenti spokojeni se svojí vlastní výchovou. Jsem ráda, že nikdo ze zúčastněných neodpověděl, že *neví*. Poukazovalo by to na to, že se mu buď nechce podle pravdy vypovídat, nebo prostě neví, co si má myslet, což by byla škoda. Každý zvolil buď souhlasnou či zápornou odpověď. Většina respondentů *kladně* hodnotí výchovné praktiky svých rodičů.

Tabulka č. 9 popisuje výčet možností, co by dotázaní na výchovných metodách svých rodičů změnili. Zde mohla nesouhlasící menšina z předchozí tabulky vyjádřit své názory. Zda nesouhlasila s celou výchovou či jen částí nebo konkrétním prvkem. I schvalující většina mohla mít výhrady, které uvedla do této tabulky.

Tabulka č. 9

Co byste udělali jinak?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
Nic	42	48	6
Omezit fyzické tresty	6	0	6
Více chválit	12	0	6
Všechno jinak	6	6	0
Větší zájem o děti a vzájemná komunikace	0	18	0
Nezakazovat zájmové činnosti	0	6	0
Podíl obou rodičů na výchově dítěte	0	6	0
Omezit poučování	0	6	0
Více diskrétnosti	0	6	0
Celkem	66	96	18

V tabulce č. 9 je vidět, že celou výchovu by změnilo malé procento účastníků. Naopak poměrné zastoupení ji schvaluje a nic by nezměnilo. Takové výsledky jsem předpokládala, proto pro mě nebyly neobvyklé. Jediné, co jsem neočekávala v tak hojném zastoupení, byl požadavek na větší zájem o děti a vzájemnou komunikaci.

Náplní tabulky č. 10 je hodnocení respondentů ohledně absolvovaných výchovných metod, které na ně aplikovali jejich rodiče. Jednalo se o posouzení jejich přiměřenosti. Výsledky mohou být zkreslené, neboť situace je zpracována na základě názorů účastníků výzkumu a ty mohly být zhodnoceny třeba pod vlnou zášti nebo zlosti vůči vztahu a postoji ke svým rodičům.

Tabulka č. 10

Připadal Vám některý trest nebo odměna nepřiměřený/á?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	24	48	12
NE	36	48	6
NEVÍM	6	0	0
Celkem	66	96	18

Výsledky jsou téměř vyrovnané. Přesto má *negativní odpověď* větší zastoupení oproti kladné části. Výsledky mě překvapily, neboť jsem neočekávala takovou těsnou vyrovnanost pozitivních a negativních odpovědí. Důvody příkládám tomu, že i když většina respondentů *souhlasila* s výchovou svých rodičů, přesto se našly odlišnosti, které žádaly po změně.

Pokud oslovení respondenti pocítili ze strany svých rodičů nějaký nepřiměřený trest, měli uvést, o jaký šlo. Odpovědi jsou zaznačeny v tabulce č. 11.

Tabulka č. 11

Nepřiměřený trest			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
Žádný	36	48	12
Nadávky / urážky	6	0	6
Fyzické tresty (pohlavky, facky, klečení na hanbě)	18	36	6
Zákazy (blíže nespecifikované)	6	6	0
Tresty pod vlnou emocí	6	0	0
Bez komunikace / mlčení	0	6	0
Nevím	6	0	0

Tabulka č. 11 potvrzuje mé domněnky, že se *nepřiměřené tresty* dle mínění respondentů v jejich výchově opravdu *vyskytly* a že se ve většině případů bude jednat o *fyzické tresty*. Počet zastoupení ukazuje, že nejvíce jako nepřiměřený trest vnímali zúčastnění účastníci *fyzické tresty*. V dřívější době se často mohlo stát, že se rodič unáhlil a přehnal svoji sílu, proto byl trest bolestivý. Z celkových výsledků plyne, že největšího početního vyjádření se dostalo *žádným nepřiměřeným trestům*, neboť je respondenti nepocítovali.

Tabulka č. 12 uvádí, zda ve své výchově naznali respondenti nějakou nepřiměřenou odměnu dle jejich hodnocení. Zde jsem nepředpokládala, že by byl výčet odpovědí hojný jako u trestů.

Tabulka č. 12

Nepřiměřená odměna			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
Žádná	60	84	12
Nevyslovená pochvala	0	0	6
Nedostatek sladkostí	0	6	0
Společné chvíle	0	6	0
Nevím	6	0	0

Téměř všichni dotázaní se neshledali s *žádnou nepřiměřenou odměnou*. Závěry, plynoucí z tabulky č. 12, byly přesto zajímavé, neboť jsem nepředpokládala, že by někteří účastníci mohli uvést, že *neví* a že *neobdrželi dostatek sladkostí*.

Tabulka č. 13 se zaměřuje na výchovné metody, které v rámci formování osobnosti používají oslovení respondenti. Mým největším přáním bylo, aby se projevily všechny nesouhlasné praktiky s dřívější výchovou oproti té současné, jak vyplynulo z výzkumného šetření.

Tabulka č. 13

Praktikované odměny			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Pochvala	30	36	12
Pohlazení, obejmutí, úsměv, polibek	6	6	0
Sladkost	18	48	6
Hračky / drobné dárky	36	54	6
Finanční hotovost	12	18	12
Delší vycházky (čas trávený s kamarády)	6	0	0
Společné chvíle (čas, hry, aktivity)	6	36	6
Odměna dle věku a situace	6	0	0
Prodloužení času (sledování televize, hraní na PC)	0	12	0

Fakta, vyplývající z tabulky, pro mě byla velmi zajímavá. Ne proto, že bych druhy uvedených forem odměn nečekala, nýbrž proto, že jsem si netroufla počítat s tak vysokým po-

četním zastoupením. Poměr *udělování pochval a společně strávených chvil* je rapidně větší, než v době dětství účastníků výzkumu.

Pro všechny znázorněné tabulky platí, že posuzované hodnoty jsou zvýrazněny červeně. Výsledky, potřebné pro ověření hypotézy č. 3, uvádím pro snadnější přehlednost nížeji. Jedná se o totožné tabulky, aplikované výše s užitím jen posuzovaných hodnot.

Ad tabulka č. 8

Schvalujete výchovné metody Vašich rodičů?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	42	84	12
NE	24	12	6

Tabulka č. 8 měla ukázat spokojenost dotázaných s výchovnými praktikami jejich rodičů. Výsledné informace jsou takové, že většina pohlíží na svoji výchovu *kladně*. Ale vyskytují se tu i záporné názory. Což je pochopitelné, protože v minulosti bylo užito mnohdy neadekvátních praktik pod vlivem hněvu a neuváženosti, jak dokládají odpovědi dotázaných.

Ad tabulka č. 9

Co byste udělali jinak?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
Nic	42	48	6
Více chválit	12	0	6
Větší zájem o děti a vzájemná komunikace	0	18	0
Podíl obou rodičů na výchově dítěte	0	6	0

Tabulka č. 9 je jasným důkazem toho, že na praktikách svých rodičů by dotázaní respondenti přece jen *něco změnili*. Převážná většina se změnou *nesouhlasí*, ale objevují se i požadavky na *větší chválu, vzájemnou komunikaci a zájem o děti*. Výsledky splnily má očekávání. Přesto se v tabulce vyskytla varianta, se kterou jsem nepočítala a to *podíl obou rodičů na výchově dítěte*.

Ad tabulka č. 10

Připadal Vám některý trest nebo odměna nepřiměřený/á?			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	24	48	12
NE	36	48	6

Tabulka č. 10 hodnotí přiměřenost užitých výchovných metod na respondenty. Výsledky jsou tak 50% na 50%. Srovnáním obou odpovědí docházím k výsledkům, že větší zastoupení *pro nesouhlas* s praktikami představují rodiče s jedním dítětem. U rodičů se dvěma dětmi jsou odpovědi vyrovnané. A u rodičů se třemi dětmi je nesouhlas nižší oproti souhlasu. Početní zastoupení ve všech třech skupinách bylo pro mě zajímavé u obou odpovědí.

Ad tabulka č. 11

Nepřiměřený trest			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
Žádný	36	48	12
Fyzické tresty (pohlavky, facky, klečení na hanbě)	18	36	6

V tabulce č. 11 je vidět, že většina respondentů *žádný nepřiměřený trest* dle jejich hodnocení nezažila. A ti, co ano, tak se setkali s fyzickými tresty ve formě *facek, pohlavků a klečení na hanbě*. Jako nepřiměřené tresty jsem předpokládala především právě aplikaci *fyzických trestů*. Své domněnky jsem stavěla na základě tehdejších výchovných poměrů v rodinném prostředí.

Ad tabulka č. 12

Nepřiměřená odměna			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
Žádná	60	84	12
Nevyslovená pochvala	0	0	6

Tabulka č. 12 dokládá, že skoro všichni účastníci *nezažili žádnou nepřiměřenou odměnu*. Tedy, že s udělenými druhy odměn od svých rodičů *naprosto souhlasí*. Takové odpovědi jsem očekávala. Naopak zajímavostí je, že jen nepatrné zastoupení získala *nevyslovená pochvala* jako forma nepřiměřené odměny.

Ad tabulka č. 13

Praktikované odměny			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Pochvala	30	36	12
Pohlazení, obejmutí, úsměv, polibek	6	6	0
Společné chvíle (čas, hry, aktivity)	6	36	6

Tabulka č. 13 ukazuje, že mezi nejčastěji udělované odměny, které uplatňují respondenti na své děti, patří *pochvala, společně strávené chvíle a projevy náklonnosti a lásky k dítěti*. Vysoký počet *pochval* předčil mé představy, stejně tak jako *společně strávené chvíle*. U této tabulky bych očekávala například hojný zástup materiálních druhů, jako jsou třeba dárky, hračky, sladkosti nebo finanční hotovost.

Tabulka č. 8 dokládala skutečnost, že sice většina respondentů s výchovou svých rodičů souhlasila, ale někteří ne. Je to pochopitelné, protože vždycky se najdou tací, kteří v této otázce odpoví jinak, než ano. Protože i když s výchovou svých rodičů můžeme souhlasit, někdy se najdou i věci, které bychom chtěli u svých dětí dělat lépe, důrazněji nebo vůbec ne.

K tomuto účelu se výborně hodila tabulka č. 9, která je složena nejen z odpovědí těch účastníků, kteří s výchovou svých rodičů nebyli spokojeni, ale i těch, kteří sice byli spokojeni, přesto by buď nic neměnili, nebo právě něco by více zlepšili nebo omezili. Proto tabulka č. 9 znázorňuje případné změny ve výchově.

Většina respondentů by nic neměnila, ale objevují se hlasy i pro větší komunikaci, pochvalu a zájem o děti. Výtkám ke změnám se nedivím, protože v minulosti se rodiče po příchodu z práce věnovali hospodářství, která byla pro tehdejší dobu příznačná. Na své děti ne-

měli tolik času, proto byly děti ponechány, aby si hrály se svými vrstevníky. Nebylo tolik času na probírání pocitů a emocionality dětí.

Proto mě nepřekvapilo, že se v dotazníku objevily výhrady k většímu prostoru pro komunikaci. To samé se týká i pochval. V dřívější době nebylo tolik prostoru věnováno psychice a emocionalitě dětí. Rodiče si neuvědomovali, jak mohou jejich děti trpět jejich nezájmem o ně, jejich hodnocením nedůležitosti pochval ve výchově, jejich neuváženým trestům kolikrát pod návalem hněvu a nepřiměřeným vzhledem k situaci.

Neexistovalo ani tolik publikací zaměřených na danou problematiku. Proto tehdejší rodiče nenapadlo uvažovat o tom, že tělesné a často bolestivé tresty nejsou tím nejlepším prostředkem pro nastolení kázně a mohou zanechat hluboké rány v duších dětí. Tehdy se hledělo na to, že já jsem rodič a nikomu není nic do výchovy mého potomka. Nefungovaly tehdy ani moc odbory sociální péče jako nyní a ani na práva dětí tehdy nebylo nijak důrazněji přihlíženo.

Posouzení přiměřenosti výchovných metod v tabulce č. 10 je docela vyrovnané. Přesto jich více hlasovalo pro nesouhlas, tedy že nepřiměřenost nepoznali. Druhá část, která hlasovala pro souhlas s nepřiměřenými prostředky, se mohla blížeji rozpovídat o svých výhradách v tabulce číslo 11 a 12. Výsledky tabulky č. 10 navazují na tabulku číslo 9. Jak už jsem výše říkala, není možné, aby všichni jednohlasně souhlasili nebo nesouhlasili. A jak bylo dříve řečeno, na tehdejší praktiky rodičů nebylo pohlíženo tak přísně jako v nynější době, kde se klade důraz na psychiku, zdraví, prožívání a práva dětí.

Tabulka č. 11 se zaměřovala na nepřiměřené tresty. Pokud některé respondenti vnímali jako bezdůvodně udělené, nepřiměřené a podobně, měli je uvést. Jejich odpovědi jsem zaznamenala do tabulky a vyhodnotila. Ukazuje se, že většině kázeňské prostředky vyhovovaly, proto odpověděli, že žádný trest nepřiměřeně nevnímali. Ti, kteří s přiměřeností trestů nebyli spokojeni, by ve své výchově omezili fyzické tresty. Jejich stanovisku rozumím, protože tehdy se opravdu často udělovaly nejprve tresty a potom se zjišťovalo zavinění a důvody jednání. Alespoň takto to popisovali respondenti v dotazníku, než teprve odpověděli, nač byli dotazováni.

Tabulka č. 12 představuje názor, že většina dotázaných respondentů byla s přijímanými odměnami spokojená. Jen malé procento rodičů by si tehdy přálo zažít více pochval. Výsledky tabulky nebyly překvapující, protože odměny přijímáme všichni moc rádi. Ať se jedná o sladkosti, zájmové činnosti, materiální dárky, finanční hotovost, splněné přání,

zkrátka jsou to věci, které potěší jistě každého. Proto téměř všichni odpověděli, že nepřiměřenou odměnu nezažili žádnou.

Tabulka č. 13 jasně ukazuje, že dnešní rodiče se snaží dětem projevit více porozumění v podobě častého chválení za jejich úspěchy, společně strávených chvil a projevů lásky. Nepochybně je tomu tak i proto, že čerpají ze svých nepříjemných zkušeností z dětství, proto se u svých dětí snaží o nápravu. Také proto, aby jejich potomci nemuseli zažívat nepříznivé pocity z kázeňských prostředků jako kdysi jejich rodiče. Trendem je i to, že se rodiče snaží u svých dětí o větší prostor pro komunikaci. Dětem mnohdy zájem rodičů až moc vadí, přesto jsou za něj rády. Zachováním klidu, vyjasněním a zhodnocením situace, jednáním bez hněvu a vzteku už mnozí rodiče přišli na to, že zможou více. Jejich metody se pak stávají účinnější i bez tělesných trestů a mnohdy si z nich dítě odnese více ponaučení, než z výprasku a křiku.

Třetí hypotéza se na základě výše prokázaných skutečností **ukázala jako pravdivá**. Protože tabulka č. 8 potvrzovala, že ke své výchově měli účastníci dotazníku výhrady. V tabulce č. 9 se projevilo, že častou výtkou byl právě nedostatek pochval a vzájemné komunikace. Tabulka č. 10 ukázala, že respondenti hodnotí v rámci své výchovy některé aplikované metody jako nepřiměřené. Těmi bylo užívání fyzických trestů v podobě pohlavků, facek a klečení na hanbě. Naopak udělování odměn bylo dle jejich hodnocení zcela v pořádku a úměrné. Tabulka č. 13 dokazuje, že nynější rodiče ukládají svým potomkům ve velké míře pochvaly, projevy lásky, porozumění a společné strávený čas.

Pro ověření poslední **hypotézy č. 4** použiji odpovědi z **otázek č. 2, 5 a 8**. Nejdříve si připravím tabulku s přehledem prostředků, užívaných na dotázané respondenty. Následně srovnám fakta, plynoucí z otázky č. 5, kde se posuzovalo výchovné působení účastníků. Pro stanovenou hypotézu potřebuji jen přehled záporných dat a také výčet nejhoršího trestu, uděleného dítěti. O tom pojednává otázka č. 8, jejíž součástí je i účinnost zvoleného trestu.

Tabulka č. 7

Nejčastější kázeňské prostředky			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Zákaz sladkostí	0	0	0
Odejmutí / snížení kapesného	6	6	0
Nadávky, výčitky, urážky / křik	18	30	6
Slovní domluva	24	24	6
Domácí vězení	30	54	12
Zákaz televize / jiné technologie (mobil, počítač, tablet)	12	30	6
Jiné zákazy (blíže nespecifikované)	24	18	12
Domácí práce	6	12	0
Bez komunikace / mlčení	6	0	6
Pocit zklamání	6	0	0
Fyzický trest (pohlavek, facka, na zadek, klečení na hanbě)	42	42	12
Žádné tresty	12	6	0
Nevím / nevzpomínám si	0	6	0

Z uvedené tabulky pro mě byla rozhodující početnost *užívání fyzických trestů*. Výsledky ukazují, že jich bylo aplikováno hodně, ale není to tak vysoké číslo jako u *domácího vězení*, kde hodnoty odpovídaly mým představám.

V tabulce č. 14 je znázorněn výčet metod, jež respondenti aplikují na své děti. Moje pozornost byla soustředěna na výskyt fyzických trestů, protože hodnoty jsou potřeba na srovnání s předchozí tabulkou.

Tabulka č. 14

Praktikované tresty			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Odepření sladkostí	6	0	6
Zákaz televize / jiné technologie	12	48	0
Domluva	12	18	18
Nadávky / křik	12	12	6
Fyzický trest (pohlavek, facka, na zadek, klečení na hanbě)	12	48	12
Domácí vězení	6	12	0
Odejmutí / snížení kapesného	0	6	0
Zákazy blíže nespecifikované	24	0	0
Zabavení oblíbené hračky	6	6	0
Bez komunikace / mlčení	0	18	0
Časná večerka	0	6	0
Domácí práce	0	12	0
Zastrašování druhým rodičem	0	6	0
Žádný trest	18	18	0

Tabulka č. 14 tedy ukázala, že *fyzický trest* má své zastoupení. Obsažené informace dokládají, že rodiče s jedním dítětem nejčastěji užívají *zákazy*. Rodiče se dvěma dětmi nejběžněji praktikují *zákazy televize a jiných technologií*, ale také i *fyzické tresty*. Rodiče se třemi dětmi dávají přednost *domlouvám*. Pro ověření hypotézy zůstává podstatný řádek se zastoupením *fyzických trestů*. A zde mě udivilo, že hodnoty nebyly ve všech třech skupinách podstatně nižší a dokonce u respondentů se dvěma dětmi byly o malé procento vyšší, než uvádí předchozí tabulka.

Tabulka č. 18 měla posloužit k tomu, aby si rodiče uvědomili nejen nejhorší trest, který museli udělit, ale také i jeho zpětnou vazbu. Ta spočívá hlavně v tom, zda aplikace dané metody pomohla zjednat přijatelné chování či nikoliv.

Tabulka č. 18

Nejhorší trest			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Fyzický trest (pohlavek, na zadek, facka, klečení na hanbě)	12	36	6
Nesplněné přání	6	0	0
Zákaz oblíbených činností (televize, mobil, PC)	12	30	6
Domácí práce	6	0	0
Domluva	6	6	0
Křik	6	6	0
Víkendové doučování	6	0	0
Domácí vězení	0	6	0
Studená voda	0	6	0
Bez komunikace / mlčení	0	0	6
Žádný trest	12	6	0
Celkem	66	96	18

V tabulce č. 18 se ukázalo, že rodiče nejvíce volili právě *formu fyzického trestu*. Hodnoty jsou nejvyšší ze všech ostatních. Na druhém místě je *zákaz oblíbených činností*, u nichž bych předpokládala, že bude mít jasné prvenství.

Tabulka č. 19 měla odhalit, jestli byly nejhorší tresty účinné či nikoliv. Za to, že se v tabulce nevyskytují odpovědi typu *nevím*, jsem ráda, neboť by to svědčilo o nevyhraněném názoru nebo o nejjednodušším způsobu zodpovězení otázky.

Tabulka č. 19

Účinnost trestu			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	60	78	18
NE	6	18	0
NEVÍM	0	0	0
Celkem	66	96	18

Fakta, plynoucí z tabulky, podhalují, že většina uložených trestů *byla účinná*. Přesto se objevily i negativní reakce. Pro vyhodnocení hypotézy jsem sice zvýraznila *kladnou odpověď*, protože měla nejvíce zastoupení a je potřebná pro závěrečná fakta. Zároveň si uvědomuji, že pozitivní tvrzení zahrnuje i jiné použité druhy k nastolení kázně.

Pro lepší přehlednost níže uvádím tabulky s výsledky, potřebnými pro ověření platnosti hypotézy č. 4. Jedná se o stejné tabulky použité výše, jen jsem z nich vybrala posuzované hodnoty zvýrazněné červeně.

Ad tabulka č. 7

Nejčastější kázeňské prostředky			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Fyzický trest (pohlavek, facka, na zadek, klečení na hanbě)	42	42	12

Tabulka č. 7 potvrdila, že *fyzické tresty byly* na respondenty v minulosti aplikovány. Zastoupení je poměrně vysoké, což jsem očekávala. Proto pro mě nebyly překvapením. V minulosti se účastníci výzkumu setkali s přehnanými reakcemi svých rodičů. Do dotazníku uvedli, že si je mnohdy nevyslechli rodiče do konce a přistoupili k potrestání, které bylo neúměrné situaci.

Ad tabulka č. 14

Praktikované tresty			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Fyzický trest (pohlavek, facka, na zadek, klečení na hanbě)	12	48	12

Tabulka č. 14 představuje aplikaci fyzických trestů, které užívají účastníci dotazníku na své potomky. Porovnáním předchozí a této tabulky plyne, že respondenti s jedním dítětem užívají *méně fyzických trestů*, než jejich rodiče. U rodičů se dvěma dětmi je zaznamenán o trochu vyšší nárůst oproti tabulce č. 7. U rodičů se třemi dětmi nenastala v současné době žádná změna navzdory minulé době. Z výsledků jsem byla dost překvapená. Očekávala jsem poměrně nižší počty, než v předchozí tabulce a ne takové těsné vyrovnaní.

Ad tabulka č. 18

Nejhorší trest			
	1 dítě	2 děti	3 děti
Druh	Počet	Počet	Počet
Fyzický trest (pohlavek, na zadek, facka, klečení na hanbě)	12	36	6

Tabulka č. 18 ukazuje, že respondenti jako nejhorší trest uložili svým dětem *fyzický trest*. Zároveň srovnáním s ostatními položkami v tabulce měl i největší zastoupení a až na druhém místě byl *zákaz oblíbených činností*, což jsem nepředpokládala. Obě položky měly u rodičů s jedním a se třemi dětmi stejné zastoupení, jen u rodičů se dvěma dětmi se odpovědi o pár hlasů lišily. Dotázaní rodičové v této odpovědi také uváděli, že jen neradi sáhli po praktice fyzického trestu, nicméně nebylo vyhnutí a zvolený trest je přesto mrzel daleko více, než jejich děti.

Ad tabulka č. 19

Účinnost trestu			
	1 dítě	2 děti	3 děti
	Počet	Počet	Počet
ANO	60	78	18

Poslední tabulka č. 19 dokládá skutečnost, že i když rodiče zvolili fyzický trest, přesto *byl účinný*. Součástí kladné odpovědi jsou i jiné formy potrestání. Proto je možné, že mohl mít fyzický trest i negativní účinek. Výsledná fakta dokládají, že kdyby tomu tak přesto bylo, tak by se jednalo o malé procento, protože kladné zastoupení je poměrně vysoké.

Srovnání tabulky č. 7 a 14 poukazuje na fakt, že v minulosti bylo fyzických trestů užíváno více, než aplikují na své děti dotázaní rodiče nyní. Pro své tvrzení vycházím z porovnání obou tabulek. I když u rodičů se dvěma dětmi se o malé procento zvýšil přísun fyzických trestů a u rodičů se třemi dětmi se zastoupení nezměnilo. Důležitý a velký rozdíl nastal u rodičů s jedním dítětem, kde se počet užívání fyzických trestů snížil víc jak o polovinu. Proto jsem dospěla k názoru, že se přísun fyzických trestů v dnešní době podstatně snižuje.

Tuto svoji domněnku bych chtěla podložit i skutečností, že dnešní rodičové k fyzickým trestům přistupují s rozvahou. Nejprve uváží, zda nejsou jiné možnosti, jak dokládá tabulka č. 14 nebo 18. Protože v tabulce č. 14 je krásně vidět, že se v porovnání s tabulkou č. 7 snížil počet nadávek a urážek dětí. Dále, že se více aplikují metody typu zákazů oblíbených činností, moderních technologií nebo jiných zákazů.

Fyzické tresty se sice také používají, ale objevuje se tu i výrazné zastoupení neužívání žádných trestů. Když srovnám početní vyjádření žádných fyzických trestů v minulosti s praktikami respondentů, tak docházím k výsledku, že se dnes daleko více nepoužívají žádné tresty oproti minulé době.

V tabulce č. 18 je vidět, že rodiče, účastníci se mého výzkumného šetření, použili pro nastolení přijatelného chování svého dítěte i fyzický trest. Jeho zastoupení bylo v dané tabulce sice největší, ale oslovení rodiče si uvědomovali, že se v otázce ptám na nejhorší trest, který museli ve své výchově použít. Proto by se mohlo zdát, že užívání fyzických trestů je nejlepší metodou pro nastolení kázně. Ale není tomu tak. Sami rodiče uváděli u této odpovědi, jak je kolikrát trest mrzel daleko více, než jejich děti. Jak nebyli rádi, že museli zvolit tuto metodu, ale situace byla už nezvladatelná. Proto jednali tak, že použili fyzický trest.

Poslední tabulka č. 19 je souhrnem všech nejhorších trestů, aplikovaných na děti respondentů. Z tabulky jasně vyplývá, že i přes všechny zvolené formy trestu, se účinek dostavil a trest měl tedy smysl.

Hypotéza č. 4 je na základě výše uvedených skutečností **pravdivá**. Fyzické tresty se v minulosti užívaly více a nehledělo se na psychiku, emocionalitu a prožívání dítěte. Současní rodiče se aplikaci fyzických trestů sice nevyhnou, přesto je hojnost jejich užití v menší míře, než tomu bylo za dob výchovy respondentů.

3.7 Shrnutí a potvrzení či vyvrácení hypotézy

Výzkum byl soustředěn na lokalitu Boskovicka, protože tato oblast byla pro mě časově nejvíce dostupná. Nalézá se tady i moje rodná vesnice, společně s ostatními obcemi a firmou, pro niž pracuji. Z těchto míst byli vybíráni respondenti pro vyplnění dotazníku.

Pro výzkumné šetření byla použita kvantitativní metoda a jako formu jsem zvolila dotazník. Oslovení respondenti museli splňovat kritérium, aby měli děti. Dotazníkový průzkum se skládal ze dvou částí. V první části jsem si ověřila, zda dotázaní splňují stanovená kritéria. Tedy jestli mají děti, počet dětí a jejich věk.

Celkově jsem rozdala 200 dotazníků prostřednictvím osobního kontaktu, pomocí sociálních sítí nebo elektronické pošty. Navrátilo se mi jich jen 180. Odevzdané dotazníky jsem zkontrolovala, zda jsou všechny otázky vyplněné a zda odpovědi souhlasí se zadáním otázek. Po vyhodnocení jsem zjistila, že mohu všech 180 dotazníků použít na svůj výzkum.

Druhá část dotazníku obsahovala 8 otevřených otázek. Formu otázek jsem volila proto, abych respondenty neovlivňovala svými možnostmi odpovědí. Nechala jsem na nich, aby mohli v jednotlivých otázkách vyjádřit svůj názor na danou problematiku.

V podkapitole 3.5 jsem u každé z 8 otázek uvedla její přesné znění a sestavila tabulky, které obsahovaly odpovědi od všech zúčastněných respondentů na danou otázku. Aby byly tabulky přehledné a snadno se daly vyhodnotit, uvedla jsem v levé části výčet odpovědí od respondentů. V každém řádku je uvedeno zastoupení počtu hlasů, vyjádřené v číselné hodnotě a je vždy přiděleno zvlášť do sloupečku k rodičům, co mají jedno, dvě nebo tři děti.

V podkapitole 3.6 jsou aplikovány výsledky odpovědí respondentů na stanovené hypotézy. Následně je pak doložena jejich pravdivost či falsifikace. Pro ověření jednotlivých hypotéz jsem si pro každou z nich nejprve vybrala potřebné tabulky, které jsem si připravila v podkapitole 3.5. V tabulkách jsem si vyznačila posuzované hodnoty červenou tučnou barvou. Následně jsem potřebné informace uvedla do samostatných tabulek, aby se mi snadněji porovnávala jen potřebná fakta, která byla důležitá pro ověření hypotéz. Po takto

zvolené metodě jsem na každou stanovenou hypotézu aplikovala výsledky z tabulek a dospěla k závěru, zda je hypotéza platná či nikoliv.

Stanovené hypotézy pro výzkumné šetření byly uvedeny v podkapitole 3.4. Pro snadnější orientaci a návaznost na text je nyní znovu uvádím.

H 1: Rodiče převážně udělují materiální odměny jako formu odměny za kladné jednání svého dítěte = verifikována.

Posuzovala jsem materiální hodnoty, které udělovali rodiče respondentům a dále materiální odměny, užívané dotázanými na své děti. Součástí pro vyhodnocení hypotézy bylo i aplikování nejlepší odměny, kterou zúčastnění rodiče věnovali svému dítěti a zda se tato odměna ukázala být jako účinná, tedy správná. Podle výsledků analýzy výzkumu **byla první hypotéza potvrzena jako pravdivá.**

Výsledky první hypotézy mě nepřekvapily, neboť pro současnou dobu je běžný široký sortiment hraček a jiných předmětů, než tomu bylo v minulé době. Zároveň v tehdejších časech nebyly rozšířeny tolik nemoci jako v dnešní době. Současné děti mají kolikrát náběh na obezitu, protože pojídají mnoho sladkostí. Pohybu mají nedostatek, jelikož většinu svého volného času prosedí u televize nebo u počítače. Volnočasové aktivity byly pro tehdejší dobu naprostou samozřejmostí, zatímco dnes se s míčovými hrami a podobnými setkají děti jen v mateřské škole a později v rámci tělesné výchovy, vyučované na základních a středních školách.

H 2: Benevolence v rámci výchovy dítěte není běžná = verifikována.

Pro ověření této hypotézy jsem porovnávala tresty, užívané rodiči respondentů a kázeňské prostředky nynějších rodičů. Zajímalo mě také, jaký názor mají oslovení účastníci na užívání trestu v rámci výchovy dítěte. Dále byly potřebné i tabulky, kde byly znázorněny nejhorší aplikované tresty vychovateli a účinnost zvolených metod. **Druhá hypotéza byla vyhodnocena jako pravdivá,** jak poukazují výsledky analýzy.

Zhodnocení druhé hypotézy odpovídá i mému názoru na danou problematiku a závěry pro mě nebyly překvapením. Souhlasím, že se výchova dítěte neobejde bez užití kázeňského prostředku. V první řadě je totiž prioritní, aby si každý rodič uvědomil, jak důležitou roli

hraje on sám v životě svého dítěte a jak nesmírně rozhodující je výchova, kterou mu už od jeho raných let vstřípí v rámci formování jeho osobnosti.

Potom je dalším krokem to, aby si tento vychovatel získal přirozenou autoritu tím, že nastaví dítěti mantinely vhodného chování. Díky těmto hranicím by každé dítě mělo poznat, kdy je jeho chování ještě v rámci přijatelnosti nebo zda už přesáhlo krajnost nepřijatelného jednání.

H 3: Současná výchova upřednostňuje důraz na toleranci a emoční stránku dítěte = verifikována.

Pro posouzení platnosti této hypotézy jsem hodnotila data z tabulek. Použila jsem tabulku s odpověďmi, kde jsem se tázala na spokojenost s výchovnými metodami, které uplatňovali rodiče na respondenty. Přínosem pro mě byly názory účastníků dotazníku, co by na své tehdejší výchově chtěli změnit a udělat jinak.

Nezbytné pro ověření hypotézy bylo i zjištění, zda se oslovení rodiče v rámci své výchovy setkali s nepřiměřenými výchovnými metodami. Použité kázeňské prostředky byly rozděleny na odměny a tresty. Každý z těchto druhů měl svoji vlastní tabulku, aby byly výsledky snadno přehledné a rozpoznatelné. Poslední použitá tabulka měla objasnit konečnou platnost či falsifikaci hypotézy. Výsledky hodnocení analýzy pro **třetí hypotézu potvrdily pravdivost** i této teorie.

Přikláním se k věrohodnosti výsledků platnosti výše zmíněné hypotézy. Svě mínění opírám o skutečnosti, že při výchově respondentů byla upřena pozornost hlavně na nastolení kázně jakýmkoliv prostředky. Nebyl brán ohled na závažnost provinění, přiměřenost a zasloužitelnost trestu. Mnohdy se tresty odvíjely podle současného rozpoložení nálady rodiče a nebyl brán zřetel na psychiku, prožívání, zdraví a emocionalitu dětí.

Oslovení respondenti na svoji výchovu vzpomínají jako na celkem akceptovatelnou. Nicméně se objevilo i několik názorů, které s výchovným působením svých rodičů nesouhlasí a shledává je nepřijatelným. Mezi nejvíce odsuzované kázeňské prostředky patřily fyzické tresty, které jak uváděli respondenti, byly většinou pod návalem emocí, nebyly adekvátní vzhledem k situaci a přečinu dítěte, mnohdy byly dotázanými hodnoceny jako bolestivé tělesné tresty.

Proto účastníci výzkumu svoji výchovu dětí pojali jinak, aby zamezili omylům, kterých se dopouštěli jejich rodiče. V rámci svého výchovného působení upřednostňují komunikaci s dětmi, pochvalu za jejich úspěchy a vhodné chování. Tráví se svými dětmi více času a snaží se dosáhnout vzájemné tolerance, pochopení, porozumění a především kladou důraz na emoční a psychickou stránku svého potomka.

H 4: V současné době se fyzický trest ve výchově uplatňuje v menší míře = verifikována.

Na vyhodnocení poslední hypotézy jsem použila tabulku s kázeňskými prostředky, které byly použity při výchově respondentů. Srovnala jsem ji s tabulkou, obsahující výchovné metody dotázaných účastníků. Pro závěr hypotézy byl podstatný i nejhorší udělený trest, který ve svém výchovném působení zvolili oslovení rodiče a účinnost jimi vybrané metody. Prezentované výsledky ve výzkumném šetření a následná analýza podložily **pravdivost čtvrté hypotézy**.

Výsledky čtvrté hypotézy jsem víceméně předpokládala, neboť v dřívější době dle výpovědí respondentů byla pojata výchova spíše přísněji v rámci dodržování kázně a pravidel. Pokud bylo něco v nesouladu, tak často se přikročilo k nepřiměřenému, neuváženému trestu, zatíženému navíc vlnou emocí rodiče. V dnešní době jsou v zákonech zakotvena práva dítěte a je zajištěn případný zásah pomocí orgánů sociální správy a péče, bezplatných tísňových linek, policejních a soudních orgánů.

Většina současných rodičů bere svoji roli rodiče zodpovědně. Snaží se o přátelský přístup, porozumění, pochopení, vzájemnou důvěru a vedení dítěte ke správnému a nejlepšímu vývoji jeho osobnosti. Pomocníkem jim může být také četnost publikací, zabývajících se vhodným výchovným působením nebo pomoc prostřednictvím obrácení se na příslušné odborníky, zabývajících se danou problematikou a majících praxi v příslušném oboru.

Dotazníkové šetření bylo anonymní, přesto si uvědomuji, že uvedené výpovědi oslovených respondentů se nemusely zakládat na pravdě. Rodiče mohli být ovlivněni mou osobou v roli hodnotitele výzkumného šetření. Dále nemuseli uvádět přesné a všechny druhy výchovných metod, jež používají na výchovu svých potomků z obavy nepříznivého pohledu na jejich roli v podobě správného rodiče. Důležitost přesného a pravdivě zodpovězeného dotazníku nemusela být rodiči zcela akceptována, proto i výsledky výzkumného šetření nemusí být zcela optimální. Stanovené hypotézy byly vyhodnoceny pouze na základě rodi-

či uvedených výpovědí a jejich následné, mnou vypracované, analýze, která potvrdila pravdivost všech 4 uvedených hypotéz.

ZÁVĚR

Diplomová práce je členěna na teoretickou i praktickou část, jejichž hlavní náplní je působení odměn a trestů v rámci výchovy dítěte. Stanovených cílů bylo dosaženo, neboť teoretická část zahrnuje důležitost rodiny jako největšího a nejdůležitějšího socializačního činitele v rámci primární socializace. Výčet typů a možné důsledky nesprávně aplikovaných výchovných rodičovských stylů jsou podrobně popsány v teoretické části.

Autoři, zahrnutí v seznamu použité literatury, se jednohlasně shodují na tom, že je vhodná výchova po dobrém, s užitím úměrných a rozumně uvážených výchovných metod. Není správné přehánět míru kladných i záporných prostředků v rámci formování osobnosti. Také se shodují, že je nezbytně nutné nastavit dítěti mantinely, jinak bude ono časem vychovávat svého rodiče. Nastolení přípustných hranic vede dítě k disciplíně, kázní a uvědomění si přijatelného chování a důsledků svého nevhodného působení ve společnosti.

Užívání případných druhů kázeňských prostředků by si měl každý rodič pečlivě zvážit, neboť jejich aplikace na dítě může mít následky, které si ponese po celý svůj život. Rodič by měl eventuální prostředek kázně užít v přijatelné míře, s rozmyslem, bez záporných emocí a s ohledem na druh zavinění.

Praktická část obsahovala výzkumné šetření s použitím dotazníkové metody s 8 otevřenými otázkami. Záměrem bylo docílit toho, aby se oslovení rodiče zamysleli nad způsobem aplikace výchovných metod, které jim byly udělovány jejich rodiči. Požadováno bylo rovněž sdělení respondentů, jaké používají praktiky při výchově svého potomka. Účelem dotazníku bylo mimo jiné i to, aby rodiče zapřemýšleli, jakou nejlepší odměnu a nejhorší trest udělili svému dítěti v rámci svého výchovného působení.

Pro výzkum byly stanoveny 4 hypotézy. Následné provedení analýzy dotazníkového šetření potvrdilo platnost všech 4 uvedených hypotéz. Závěry pro ověření platnosti či falsifikace hypotéz byly učiněny na základě obdrženého materiálu od respondentů a vyhodnocené analýze výzkumného šetření.

Pohled do historie ukazuje, že se v minulých dobách vždy užívalo nějakého druhu prostředku k nastolení kázně. V dávných dobách se jednalo mnohdy o drastické a hlavně tvrdé metody. Proto Komenský poukazoval na to, aby se všichni, všemu a všestranně učili. Také zdůrazňoval, že ve výchově je důležitá láska k bližnímu a vzájemné pochopení. Rousseau na něj navazoval, ale kladl význam na přirozenou výchovu a vzdělávání bez zasahování

vnějších a negativních vlivů. Pestalozzi se věnoval otázce důstojného života v prostředí, ze kterého dítě pochází a snažil se zajistit finančními prostředky potřebnou pomoc chudým dětem. Oproti tomu byl Herbart zastáncem humanizace výchovy, kde upřednostňoval řád, pravidla a morálku a tedy přísnější výchovné působení.

Současná doba klade důraz spíše na psychologii a prožívání jedince. Užívání fyzických trestů se přesto nevyhne ani toto období, neboť nastolení pravidel slušného chování a vytyčení hranic jedinci je nezbytnou součástí výchovy, ale děje se tomu tak v souladu s právy dítěte.

A to je pokrok oproti minulým časům, kdy bylo užívání mnohdy nepřiměřených trestů na denním pořádku. Důkazem je i samotné výzkumné šetření, ve kterém respondenti popisovali, jak neadekvátně a bez soucitu je rodiče trestali, nedali jim příležitost si o všem v klidu promluvit a nechat si vše vysvětlit. Proto se ve své vlastní výchově snaží s dítětem o všem nejprve mluvit, snažit se dosáhnout nápravy domluvou nebo nějakým zákazem a teprve v poslední fázi sáhnou po fyzickém trestu, spočívajícím nejčastěji v plácnutí na zadek. Záleží také na věku dítěte, proto pro děti ve vyšším věku je účinnější a daleko horší trest zákaz nebo zabavení jejich oblíbené věci.

Budoucím generacím lze tedy doporučit, že užívání nepřiměřených fyzických trestů, které zraňují nejen tělesně, ale především působí negativně na psychiku dítěte, není nejlepším způsobem, jak vychovávat své dítě. Ono je potom těmito praktikami ovlivněno do takové míry, že je ustrašené, zakřiknuté, bojí se či naopak mu činí radost ubližovat jiným lidem nebo svým vrstevníkům. Násilím, křikem, hněvem a tělesnými tresty se ničeho nedosáhne, což potvrzují všechny použité prameny v diplomové práci.

Lze doporučit současným i budoucím rodičům, že je nejlepší jednat se svým dítětem s láskou, úctou, respektem, tolerancí a ohledem na jeho prožívání a emoční stránku osobnosti. Zároveň je velmi důležitá role rodiče v pozici vychovatele, neboť je podstatná míra jeho autority a jím nastavené mantinely vhodného chování.

Důležitým faktem je, že na rodiči záleží, jaké předá svému dítěti hodnoty, výchovu a způsoby chování. Důsledky formování jedince v rámci rodinného prostředí se budou promítat a ovlivňovat jeho budoucí vývoj ve společnosti. Lze proto poradit, aby si každý rodič dobře uvědomil, jakou nezbytnou roli zastává v životě svého dítěte a velmi pečlivě si promyslel vhodné užívání výchovných metod.

Na základě použité literatury a výsledků výzkumného šetření lze říci, že současní rodiče se snaží o výchovu svých dětí po dobrém, s užitím vhodných, přiměřených kázeňských prostředků v souladu s právy dítěte, s apelem na psychologii a ohledem na emoční stránku osobnosti jedince.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.
2. Zákon č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.
3. BENDL, Stanislav, 2004. *Jak předcházet nekázni aneb kázeňské prostředky*. Praha: ISV nakladatelství. ISBN 80-86642-14-3.
4. BIDDULPH, Steve, 1999. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. Přeložila Eliška NECKÁŘOVÁ. Praha: Portál. ISBN 80-7178-334-X.
5. ČAPEK, Robert, 2008. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1718-0.
6. DINKMEYER, Don; Mc KAY, Garry D., 2008. *Efektivní rodičovství krok za krokem*. Přeložila Bohuslava BOUČKOVÁ. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-445-8.
7. FABER, Adele; MAZLISH, Elaine, 2007. *Jak mluvit, aby nás děti poslouchaly, Jak naslouchat, aby nám děti důvěřovaly*. Přeložila Eva VRŮBLOVÁ. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-1747-7.
8. GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Přeložil Vladimír JŮVA. Brno: Paido. ISBN 80-85931-79-6.
9. HAUSER, Uli, 2012. *Rodiče potřebují hranice*. Přeložila Lucie SIMONOVÁ. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0064-2.
10. HELMS, Wilfried, 1996. *Lépe motivovat – méně se rozčilovat*. Přeložila Jitka VRÁTILOVÁ. Praha: Portál. ISBN 80-7178-087-1.
11. HUERRE, Patrice; DELPIERRE, Laurence, 2008. *Nemluv se mnou tímhle tónem!*. Přeložila Šárka BELISOVÁ. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-443-4.
12. JUNGWIRTHOVÁ, Iva, 2013. *Mezi školkou a pubertou*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0473-2.
13. JUNGWIRTHOVÁ, Iva, 2009. *Pohodoví rodiče – pohodové děti*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-536-3.
14. KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana, 2008. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2429-4.
15. KAST-ZAHN, Annette, 2007. *Jak společně s dětmi zvládat výchovné krize*. Přeložila Monika BURGER. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-1557-2.
16. KOENIG, Larry J., 2004. *Chytrá výchova*. Přeložila Jana PIŠTOROVÁ. Praha: Portál. ISBN 80-7178-780-9.

17. KOPŘIVA, Pavel; NOVÁČKOVÁ, Jana; NEVOLOVÁ, Dobromila; KOPŘIVOVÁ, Tatjana, 2006. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála. ISBN 80-901873-7-4.
18. KOŠTÁLOVÁ, Hana; MIKOVÁ, Šárka; STANG, Jiřina, 2008. *Školní hodnocení žáků a studentů se zaměřením na slovní hodnocení*. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-314-7.
19. KOUBEK, Josef, 2003. *Personální práce v malých podnicích*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0602-4.
20. KOUBEK, Josef, 2010. *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-168-3.
21. KRATOCHVÍLOVÁ, Jana, 2011. *Systém hodnocení a sebehodnocení žáků*. Brno: ISBN 978-80-7392-169-9.
22. MATĚJČEK, Zdeněk, 2007. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-325-3.
23. MATĚJČEK, Zdeněk, 1993. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Praha: Portál. ISBN 80-85282-78-X.
24. NOVÁK, Tomáš, 2013. *Jak vychovat sebevědomé dítě*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4522-0.
25. PEKAŘOVÁ, Lidmila, 2006. *Jak žít a nezbláznit se*. Olomouc: Poznání. ISBN 80-86606-49-X.
26. PREKOP, Jiřina, 2001. *Jak být dobrým rodičem*. Přeložila Daniela VRBOVÁ. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-9063-7.
27. PREKOPOVÁ, Jiřina; SCHWEIZEROVÁ, Christel, 1999. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Přeložila Kristina LIŠKOVÁ. Praha: Portál. ISBN 80-7178-358-7.
28. REICHEL, Jiří, 2008. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2594-9.
29. REICHLIN, Gail; WINKLER, Caroline, 2007. *Výchova dětí 1000+1 rada pro každou situaci*. Přeložila Kateřina CICHÁ. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-1638-8.
30. ŘÍČAN, Pavel, 2013. *S dětmi chytře a moudře*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0343-8.
31. ŠEĐOVÁ, Klára, 2007. *Děti a rodiče před televizí*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-149-2.

32. VANÍČKOVÁ, Eva, 2004. *Tělesné tresty dětí*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0814-0.
33. WINGET, Larry, 2012. *Za svoje děti si můžete sami*. Překlad Ivana SOVIŠOVÁ. Praha: Euromedia Group, k. s. – Ikar. ISBN 978-80-249-1805-1.

34. INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ: *Základní pojmy a kategorie z oblasti pedagogiky*. Brno: 2003

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obr. 1 Schéma socializačního procesu</i>	13
<i>Obr. 2 Nejpoužívanější formy odměn</i>	28
<i>Obr. 3 Nejčastěji užívané tresty</i>	34

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1	49
Tabulka č. 2	49
Tabulka č. 3	49
Tabulka č. 4	50
Tabulka č. 5	50
Tabulka č. 6	51, 62, 64
Tabulka č. 7	52, 67, 70, 83, 85
Tabulka č. 8	53, 74, 78
Tabulka č. 9	54, 75, 78
Tabulka č. 10	55, 75, 79
Tabulka č. 11	55, 76, 79
Tabulka č. 12	56, 77, 79
Tabulka č. 13	56, 62, 65, 77, 80
Tabulka č. 14	57, 68, 71, 83, 86
Tabulka č. 15	58, 65, 71
Tabulka č. 16	59, 63, 65
Tabulka č. 17	59, 64, 65
Tabulka č. 18	60, 69, 72, 84, 86
Tabulka č. 19	61, 70, 72, 85, 86

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění následujícího dotazníku. Píši diplomovou práci, zaměřenou na udělování odměn a trestů ve výchově dětí. Položené otázky s tématem přímo souvisí, zároveň jsou otevřené, takže očekávám Vaše názory. Chtěla bych Vás poprosit, zda byste se vyvarovali strohých odpovědí a nebáli se zodpovědět otázky co nejpodrobněji. Ujišťuji Vás, že dotazník je anonymní a poslouží POUZE pro mé studijní účely. Nemusíte se tedy obávat zneužití Vašich odpovědí a nežádoucí publicity. Předem Vám děkuji za Vaši ochotu, čas a vstřícné jednání.

Než se pustíte do zodpovídání otázek, doplňte do následujících 3 řádků:

- a) MÁTE DÍTĚ/DĚTI?**
 - b) POČET VAŠICH DĚTÍ?**
 - c) VĚK VAŠEHO DÍTĚTE/DĚTÍ?**
-

A nyní se prosím pokuste jednotlivé otázky zodpovědět co nejpečlivěji a nejpodrobněji. Děkuji.

- 1) Jaké byly nejčastější odměny, které Vám Vaši rodiče udělovali?**

2) Jaké nejčastější kázeňské prostředky jste od svých rodičů obdrželi?

3) Schvalujete výchovné metody Vašich rodičů? Co byste udělali jinak než oni?

4) Připadl Vám některý trest nebo odměna od Vašich rodičů nepřiměřený/á? Který trest? Která odměna? (Buďte konkrétní).

5) Jaké výchovné prostředky používáte na své dítě/děti Vy? (Výchovnými prostředky myslím odměny i tresty).

6) Myslíte si, že se výchova dítěte/děti obejde bez použití kázeňského prostředku (trestu)?

**7) Jakou nejlepší odměnu jste podle Vás udělili svému dítěti/dětem?
Bylo s ní Vaše dítě/děti spokojené?**

8) Jaký nejhorší trest jste uložili svému dítěti/dětem? Byl účinný?

Děkuji Vám za vyplnění a odevzdání dotazníku.